

SELKOKUVAT SEKSUAALISUUDESTA JA IHMISKEHOSTA

Selkokuvienv suunnittelu ja
toteutus SelkoSeks-selkokuva-pankkiin

LAB-Ammattikorkeakoulu
Medianomi (AMK)
Visuaalinen viestintä
Graafinen suunnittelu
Kevät 2021
Sini Myllylä

Opinnäytetyö
55 sivua

LAB-Ammattikorkeakoulu
Muotoiluinstituutti
Medianomi (AMK)
Visuaalinen viestintä
Graafinen suunnittelu
Kevät 2021
Sini Myllylä

Avainsanat: selkoviestintä,
selkokuva, selkokuvitus,
kuvallinen viestintä,
kuvakommunikointi

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa selkokuvia seksuaalisuuteen ja ihmiskehoon liittyvistä teemoista suomalaiseen SelkoSeks-selkokuvapankkiin. Pohjaa kuvien suunnittelulle lähdettiin muodostamaan tutustumalla selkokielen ja -kuvan teoriaan, sekä kuvakommunikointiin.

SelkoSeks kuvapankin kuvien käyttötilanteet ja käyttäjät voivat vaihdella paljon. Opinnäytetyön aikana tuli selville, että SelkoSeksin kuvat tehdään ennen kaikkea kehitys- ja puhevammaisille henkilöille. Tämän kautta tarkastellaan, minkälaisia kuvien tulisi olla ja mitä kuvien suunnittelussa tulee ottaa huomioon.

Tutkimuksen aikana haastateltiin sekä toimeksiantajan edustajaa, että selkokuvia eri projekteissa tehneitä kuvittajia. Haastatteluista selvisi, että selkokuvat toteutetaan yleensä usean ammattilaisen yhteistyönä ja kuviin vaikuttavat lopulta monet eri tekijät.

Opinnäytetyössä tutustuttiin SelkoSeks-kuvapankissa oleviin kuviin yhtenäisen kuvatyylin ylläpitämiseksi. Hankitun tiedon pohjalta kuvia tuotettiin yhdeksästä eri aiheesta lopulta yhteensä 46 eri versiota, jotka toteutettiin Adobe Photoshop -ohjelmalla.

Abstract

The objective of the thesis was to design and execute communication pictures about sexuality and human body for Finnish SelkoSeks- communication picture bank. Getting know to plain language and picture communication formed a base for the design process.

The picture bank's users and using situations can vary. The users are seen composing mostly from people with developmental disabilities and speech impairments. This determines what kind of pictures should be made and what should be considered in the design process.

The client and illustrators who have worked with communication images were interviewed during the research. During the interviews became clear that communication picture design process has a lot of factors and they are designed as a collaboration between multiple professionals.

Studying the existing pictures in the SelkoSeks picture bank made a base for maintaining the uniform look. This look was carried out to total of 46 pictures made from nine different themes. The pictures were made with Adobe Photoshop.

Sisällys

1. Johdanto 1

- 1.1 Aiheen valinta 2
- 1.2 Tavoitteet ja haasteet 3
- 1.3 Tutkimuskysymys ja menetelmät 3
- 1.4 Prosessi 4

2. Selkoviestintä 5

- 2.1 Selkokieli 6
- 2.2 Selkokuva 9

3. Selkokuvan suunnittelu ja toteutus kuvittajan näkökulmasta 13

- 3.1 Kuvittajan rooli 14
- 3.2 Selkokuvan kuvittaminen 15

4. Toimeksiantaja 19

- 4.1 SelkoSeks-kuvapankista yleisesti 20
- 4.2 Toimeksiantajan kohderyhmä ja kuvien käyttötilanteet 21
- 4.3 Kuvitettavat aiheet 22

5. Selkokuvat seksuaalisuudesta ja ihmiskehosta muissa projekteissa 23

- 5.1 Selkokuvien tarjonta seksuaalikasvatuksen tueksi on suppeaa 24
- 5.2 Selkeästi seksistä-projekti 25
- 5.3 Seteke: Seksuaalisuudesta selkokielellä 27

6. Prosessi 29

- 6.1 Lähtökohtana Joni Ahosen kuvitustyyli 30
- 6.2 Luonnostelu 31
- 6.3 Värien valitseminen 36
- 6.4 Kuvien viimeistely 40

7. Lopulliset kuvitukset 41

8. Päättäminen 48

- 8.1 Arviointi 49
- 8.2 Jatkoideat 50

Lähteet 51

1

JOHDANTO

1.1 Aiheen valinta

Tutustuin SelkoSeks-selkokuva-pankkiin vuonna 2020 luettuani aiheesta kertovan lehtiartikkelin. Kiinnostuin selkokuvista ja siitä, kuka niitä suunnittelee ja toteuttaa. Otin yhteyttä kuvapankin perustajiin, jotka kiinnostuivat heti yhteistyön tekemisestä ja lähtivät opinnäytetyöni toimeksiantajaksi. Opinnäytetyönäni kuvitan selkokuvia erilaisista seksuaalisuuteen ja ihmiskehoon liittyvistä aiheista SelkoSeks-selkokuva-pankkiin.

Teoriaosuudessa avataan kuvakommunikointia ja selkoviestintään kuuluvien selkokielen ja selkokuva-käsitettä, sekä tutkitaan niiden tarvetta nykypäivänä. Selkokuvasta puhuttaessa voidaan tarkoittaa joko valokuvaa tai piirrettyä kuvaa, mutta opinnäytetyössä keskitytään nimenomaan piirrettyyn selkokuvaan.

Selkokuva suunnitellaan yleensä tiettyyn tarkoitukseen ja se syntyy yhteistyönä eri osapuolten toimesta. Opinnäytetyössä keskitytään tarkastelemaan selkokuva-tekoprosessia kuvittajan näkökulmasta. Selkokuvien tyyli ja luettavuus voi vaihdella paljon eri kuvittajien ja käyttötarkoitusten välillä. Opinnäytetyössäni tutkin eri kuvittajien tekemiä selkokuvia liittyen seksuaalisuuteen ja ihmiskehoon. Vertailen niiden tyyliä, sekä sisältöä ja kerään ohjeita toimivan selkokuva-suunnitteluun.

Prosessikuvauksessa tutkin Joni Ahosen tekemiä SelkoSeks-kuvapankista löytyviä kuvia ja miten jatkaa niiden yhtenäistä tyyliä. Pohdin missä rajoissa voin liikkua ilman, että kuva poikkeaa muista kuvapankin kuvista.

Graafisen suunnittelun opintojeni aikana, sekä asiakastöissäni on noussut esiin saavutettavuuden tarpeen lisääntyminen niin tekstillisessä, kuin kuvallisessa sisällössä. Virtasen (2012, 20) mukaan suunnittelussa on otettava huomioon, että yksilöiden toiminta, liikkuminen ja aistit eivät ole identtisiä toistensa kanssa. Saavutettavalla suunnittelulla ei tarkoiteta vain esteetöntä liikkumista, vaan myös esimerkiksi selkeää viestintää.

Yhä enemmän huomaan, kuinka graafisen suunnittelijan on tärkeää olla tietoinen kuvanlukutaidon periaatteista suunnitellessaan informaatiota sisältävää visuaalista materiaalia, kuten infografiikoita. Kuvallisen viestinnän muotojen ja määrän laajetessa lisääntyy tarve yksinkertaiseen, helposti hahmotettavaan ja yksiselitteiseen kuvaan (Laukka 2002, 50). Monia opinnäytetyössä tutkimiani käytänteitä voi soveltaa erityyppiseen visuaaliseen viestintään erilaisille käyttäjille, kun tavoitteena on tuottaa saavutettavaa ja helposti ymmärrettävää kuvallista sisältöä.

Opinnäytetyössä käytettäviä termejä

Opinnäytetyössä käytetään termejä, joita esiintyy erilaisten kommunikoinnin keinojen yhteydessä. Neurotyypillinen on termi henkilölle, jolla ei ole neurologisia häiriöitä tai poikkeavuuksia (Koskinen & Stevanovic 2018). Autismikirjon häiriö on aivojen neurobiologinen kehityshäiriö, joka vaikuttaa henkilön aistimiseen, vuorovaikutukseen ja viestintään muiden kanssa (Autismiliitto).

1.2 Tavoitteet ja haasteet

Opinnäytetyössäni suurin haaste on lähteä opettelemaan selkokuvan suunnittelua ja toteutusta ilman aikaisempaa tuntemusta aiheesta. Uuden aiheen äärellä opinnäytetyölle relevantin tiedon rajaaminen voi olla haastavaa.

Pyrin noudattamaan toimeksiantajan arvoja ja toiveita, täten tuottaen SelkoSeks-kuvapankkiin sopivia selkokuvia, jotka palvelevat käyttäjiään. Kuten missä tahansa käyttäjäystävällisessä suunnittelussa, selkokuvien tekijän tulee ottaa selvää, kenelle tuotetaan suunnittelee. Selkokuvien käyttäjissä on hyvin monenlaisia ihmisiä ja niiden käyttäjien tarpeiden ja mahdollisten rajoitteiden tiedostaminen on välttämätöntä toimivien kuvien toteuttamiseksi.

1.3 Tutkimuskysymys ja menetelmät

Opinnäytetyössä tutkitaan, kuinka suunnitella ja toteuttaa selkokuvia seksuaalisuudesta ja ihmiskehosta. Tutkimuksen lähtökohtana on löytää parhaat käytänteet selkokuvan suunnitteluun ja toteuttamiseen ja soveltaa löytämiäni tuloksia tuottamalla selkokuvia SelkoSeks-selkokuvapankkiin. Kuvia tuotetaan yhdeksästä eri aiheesta ja niistä tulee lopulta yhteensä 46 eri versiota.

Selkokieli ja -kuva olivat minulle täysin uusia aiheita ja pohjatiedon rakentaminen vei paljon aikaa. Tutustuin laajasti kirjallisuuteen selkokielestä, -kuvasta ja kuvakommunikoinnista. Tutkin paljon suomalaisia lähteitä, koska selkokielen ja -kuvan ohjeet saattavat vaihdella kansainvälisesti ja toimeksiantajanani toimi suomalainen sivusto.

Opinnäytetyössä tutkitaan erilaisia seksuaalikasvatukseen tarkoitettuja materiaaleja. Tällä pyritään avaamaan kuvittajien tekemiä valintoja selkokuvien suunnittelussa, sekä syitä valintojen takana.

Toimeksiantajan edustajan Henna Kekkosen ja SelkoSeks-selkokuvapankkiin kuvituksia tehneen Joni Ahosen haastattelut toteutettiin puolistrukturoituna haastatteluna. Saundersin ym. (2015, 391) mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelijalla on lista teemoja ja mahdollisesti keskeisiä kysymyksiä, mutta niiden käyttö voi vaihdella eri haastattelujen välillä. Keskustelun edetessä kysymysten järjestystä voi vaihdella ja aihetta tutkia syvällisemmin lisäkysymysten avulla. Opinnäytetyön haastatteluissa pohjana toimi valmis kysymysruno. Keskusteluissa heräsi muutamia lisäkysymyksiä, jotka liittyivät aiheeseen tai joilla pyrittiin tarkentamaan haastateltavien vastauksia.

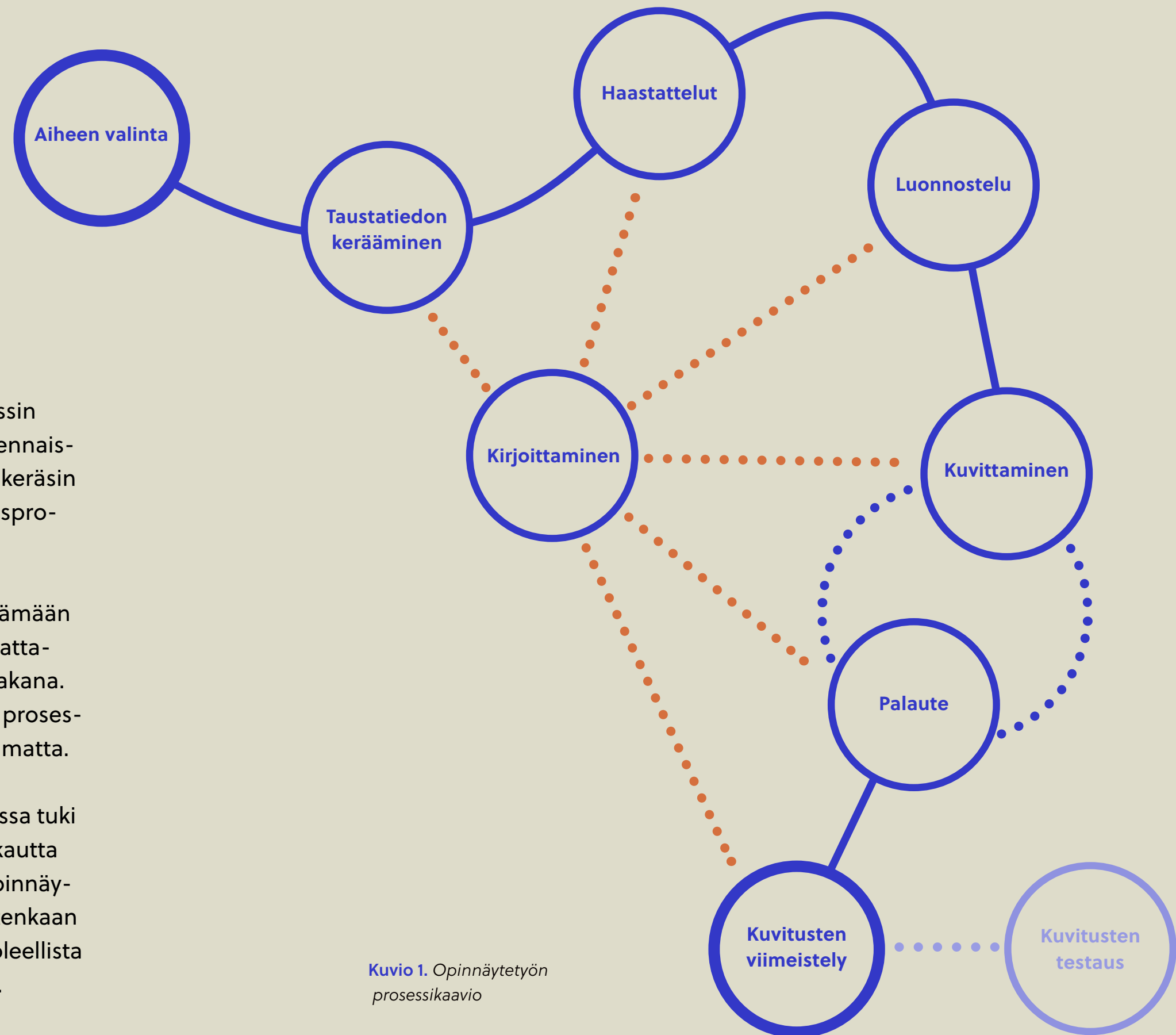
Seksuaalikasvatuksen tueksi selkokuvia muihin projekteihin tehneitä Virpi Liinojaa ja Timo Jalkasta lähestyin haastattelulla sähköpostin kautta, jossa he vastasivat valmiiseen kysymysrunkoon. Vastaukset olivat kattavia, eikä tarkentavia kysymyksiä nähty tarpeellisena.

1.4 Prosessi

Kuvio 1 havainnollistaa opinnäytetyön prosessin etenemisen. Taustatiedon kerääminen oli olennaisinta opinnäytetyön aiheen ymmärtämiseksi ja keräsin tietoa laajasti ennen haastattelujen ja kuvitusprosessi aloittamista.

Kirjoittamalla koko prosessin ajan pyrin keräämään paljon ohjeita selkokuvan suunnitteluun ja kattamaan syvällisesti syitä eri kuvitusvalintojen takana. Jatkuva kirjoittaminen tuki sitä, ettei mikään prosessin osa-alue jää kirjallisessa osuudessa kattamatta.

Aktiivinen yhteydenpito toimeksiantajan kanssa tuki prosessia ja kuvituksista saadun palautteen kautta sain vietyä kuvituksia sulavasti eteenpäin. Opinnäytetyön aikana ei ollut ajanpuutteen takia kuitenkaan mahdollista toteuttaa suunnitteluprosessin oleellista osaa, eli kuvien testaamista niiden käyttäjillä.

Kuvio 1. Opinnäytetyön prosessikaavio

SELKOVIESTINTÄ

2.1 Selkokieli

Opinnäytetyössä keskitytään selkokuvaan, mutta selkokuvan kuvittajan tulee tietää perustietämystä myös selkokielestä molempien ollessa oleellinen osa selkokielistä viestintää. Selkokeskus (2020a) määrittelee selkokielen seuraavasti:

Selkokieli on yleiskieltä helpompaa suomea. Selkokieli on suomen kielen muoto, jossa kieltä on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä.

Selkokieli on saavutettavaa kieltä, jonka tarkoitus on auttaa sitä tarvitsevia ihmisiä toimimaan täysvaltaisina kansalaisina yhteiskunnassa. Jokaisella ihmisellä on oikeus ymmärrettävään tietoon ja selkokieli auttaa sitä tarvitsevia ihmisiä tiedon saamisessa, lukemisessa, osallistumisessa ja itsensä ilmaisemisessä. (Selkokeskus 2020b) Selkokieli on tukena tiedon saamisessa ihmisille, joille selkeä yleiskieli voi olla liian vaikeaa (Virtanen 2012, 16).

Vuoteen 2011 asti Selkouutiset nimellä ilmestynyt lehti, Selkosanomat, on ilmestynyt säännöllisesti jo vuodesta 1990 (Kiuttu, 2020). Selkosanomien verkkosivuilta löytyy monipuolisesti selkokielistä uutisia, jotka sisältävät selkokielestä tekstiä, sekä sitä tukevia selkokuvia (kuva 1).

Retkeilijät katsoivat Fagradalsfjall-tulivuoren purkausta.

Tulivuori purkautui Islannissa

Uutinen julkaistu: 7.4.2021 | Teksti: Petri Kiuttu | Kuva: Lehtikuva

Ulkomaat Fagradalsfjall-tulivuori alkoi purkautua maaliskuussa. Tulivuori purkautui viimeksi 900 vuotta sitten.

Fagradalsfjall-tulivuori sijaitsee 40 kilometrin päässä Reykjavikista. Reykjavik on Islannin pääkaupunki.

Tulivuori heräsi henkiin maaliskuun puolenvälin jälkeen. Fagradalsfjall oli ollut pitkään täysin hiljaa. Viranomaiset varoittivat ihmisiä pysymään pois alueelta. Fagradalsfjallin purkaus on pieni, mutta se voi silti olla vaarallinen.

Monet islantilaiset matkustivat kuitenkin katsomaan tulivuorta. Osa paistoi makkaraa ja vaahtokarkkeja tulivuoren laavan hehkussa.

Lähde HS

Kuva 1. Selkosanomien artikkeli (Kiuttu. Selkosanomat)

Vuonna 1978 Suomen kielen lautakunta antoi idean korvata sana 'helppolukuinen' sanalla 'selko-' (Virtanen 2012, 18). Suomessa selkokieltä on kehitetty 1980-luvulta lähtien ottaen aluksi mallia Ruotsista. Selkokieltä kehitettiin aluksi kehitysvammaisten tarpeisiin, mutta melko pian huomattiin, että siitä voi olla hyötyä myös muille ryhmille. (Selkokeskus 2020a.)

Suomessa ja muissa Pohjoismaissa on huomattu, että osalle väestöstä uutisten ja julkisen viestinnän seuraaminen on hankalaa. Heidän tarpeisiinsa on alettu kehittää selkoaineistoa lähinnä kokemusten pohjalta, koska toistaiseksi aiheesta on vain vähän tutkimusta. Käsitys selkokielestä eroaa jossain määrin eri maiden välillä, eikä selkokielelle tällä hetkellä ole yhteistä kansainvälistä määritelmää. (Leskelä 2019, 90.)

Selkojulkaisuja on löydettävänä monen ikäisille. Selkokeskuksen (2020c) mukaan julkaisun sanoman kiinnostavuuteen ja ymmärrettävyyteen vaikuttavat merkittävästi taitolliset ratkaisut, kuten typografia ja kuvitus. Selkokeskus (2020b) ohjeistaa käyttämään liehupalstaa, sekä normaalia suurempaa kirjainkokoja ja kiinnittämään huomiota visuaalisten elementtien käyttöön. Kuvista 2 ja 3 voi nähdä, miten selkojulkaisujen tyyli voi vaihdella paljonkin.

Kuva 2. Sivu Jaakko ja Jekku -sarjakuvasta (Rahkonen. Papunetin verkkopalvelu 2016)

Olipa kerran mylläri, jolla oli kolme poikaa, aasi ja kissa. Myllärin myllyssä jauhettiin viljan jyvästä jauhoa.

Mylläri ja hänen kolme poikaansa tekivät ahkerasti töitä. Aasi kantoi suuria jauhosäkkejä, ja kissa pyydysti myllystä hiiret.

Kuva 3. Sivu saapasjalkakissa-tarinan selkomukautuksesta (Papunetin verkkopalveluyksikkö 2011)

Selkokielen tarve ja käyttäjät

Selkokeskus (Juusola 2019, 3) on julkaissut selkokielen tarvearvion, josta selviää selkokielen tarpeen kasvaneen viime vuosina. Suomen väestöstä 11–14 %, eli noin 650 000-750 000 kuuluu selkokielen kohderyhmiin. Tarvearviossa todetaan, että vaikka kasvun tarkkaa lukua on mahdotonta laskea, olennaisinta on tarpeen lisääntyminen. Selkokielen tarvetta on lisännyt esimerkiksi nuorten lukutaidon heikentyminen, sekä maahanmuuttajien ja ikääntyvän väestön määrän kasvu. Selkokeskus (2016) jaottelee syitä kolmeen eri luokkaan:

Selkokielen tarve voi johtua monista syistä:

- 1. neurobiologiset syyt (esim. kehitysvamma, dysfasia, lukivaikeus, ADHD tmv.)*
- 2. kielitaidon heikentyminen (esim. muistisairaus, afasia)*
- 3. suomi tai ruotsi ei ole äidinkieli.*

Virtanen (2012, 37) toteaa, että selkokielen tarve syntyy usein useamman asian yhteisvaikutuksesta. Ihmisten jakaminen erillisiin ryhmiin selkokieleen tarpeen perusteella on hankalaa. Ryhmiin tulee monilta osin päällekkäisyyksiä ja vain osa ryhmien jäsenistä hyötyy selkokielestä.

2.2 Selkokuva

Kuvakommunikoinnista

Ihminen kommunikoi ensisijaisesti puhumalla ja vahvistaa sitä erilaisilla ei-kielellisillä menetelmillä. Erilaisten syiden johdosta puhekyky voi jäädä kehittymättä tai sen voi menettää osittain tai kokonaan. Papunetin (2020c) sivuilla kerrotaan, että Suomessa on noin 60 000 ihmistä, joilla on eriasteisia puhe- ja kommunikaatiovaikeuksia. Puhetta korvaavia apuvälineitä heistä tarvitsee noin 30 000.

Puhetta tukevista ja/tai korvaavista kommunikointikeinoista käytetään kansainvälisesti yleiskäsitettä AAC (Augmentative and Alternative Communication). (Huuhtanen 2012a, 6.) Viittomia käytetään hyvin yleisesti puhetta korvaavana keinona, mutta se ei kuitenkaan sovi kaikille. Tällöin kokeillaan usein graafisia kommunikointikeinoja, joita on tarjolla jopa hämmentävän paljon. (Trygg 2010, 9.)

Kuvakommunikoinnissa kuvasymboleita käytetään puheen ja sanattoman viestinnän ohessa. Kuvalla voidaan havainnollistaa sisältöä, jonka ymmärtäminen puhutussa tai kirjoitetussa muodossa on vaikeaa. Ne voivat auttaa jäsentelemään keskustelua tai olla tukena, kun viitataan asiaan, jota ei pysty ilmaisemaan sanallisesti tai sanattomasti. (Papunet 2020a.) Kuvilla voidaan esimerkiksi kysyä, viestittää kieltäytymistä tai ilmaista tunteita. Tukea tarvit-

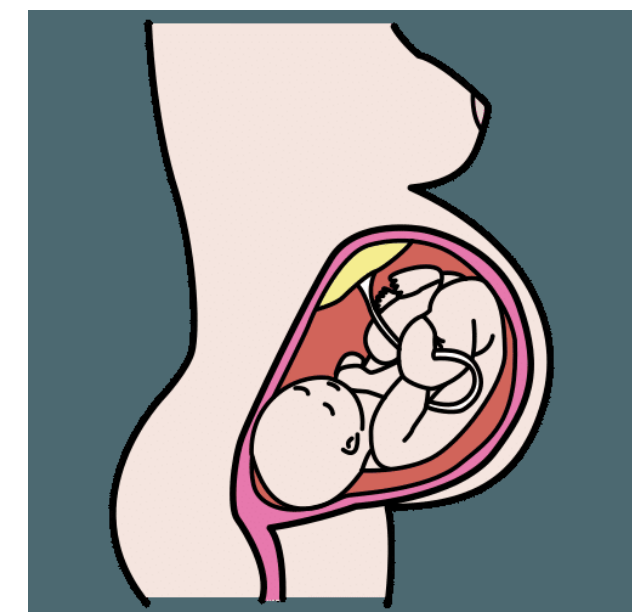
sevan henkilön kyky ja motivaatio kommunikointiin vaikuttavat kuvien käyttöön ja hahmottamiseen. Myös kuvien tyyppi ja koko määräytyvät käyttäjän hahmotuskyvyn mukaan. (Leskelä 2019, 79.) Leskelän (2019, 204) mukaan selkokielen tarvisijoista varsinaisia kuvakommunikoinnin keinoja käyttää vai pieni osa, koostuen lähinnä puhevammaisista.

Yllätyin erityylisten kuvakommunikointikeinojen määrästä. Kuvien tyylit vaihtelevat paljon jo yhden järjestelmän sisällä. Kuvista 4 ja 5 voidaan huomata, miten tyyli ja yksityiskohtien määrä vaihtelee paljon jo eri piktogrammien välillä. Sclera-piktogrammit (kuva 4) ovat symbolikuvia, jotka voivat vaatia selkokulijalta enemmän totuttelua (Leskelä 2019, 202). Piktogrammit ovat Pohjoismaissa hyvin suosittu järjestelmä, joka koostuu tyylitellyistä piirustuksista. Piktogrammeista on ollut useille hyötyä, mutta niiden suosio on saattanut johtaa jopa niiden liika-käyttöön. Niitä on voitu suositella esimerkiksi ihmisille, jotka ovat voineet käyttää tavallista kirjoitettua kieltä. (Martinsen & Tetzchner 1999, 30.)

Puhevammaisten henkilöiden lähi-ihmiset käyttävät suurta valtaa valitessaan kommunikoinnissa käytettäviä kuvia. Näin päätetään, mistä puhevammaisen henkilön on mahdollisuus kommunikoida (Huuhtanen 2012b, 50).

Kuva 4. Pregnant (Sclera NPO)

Kuva 5. Pregnancy (ARASAAC)

Selkokuvan määritelmä

Selkokuvaa käytetään apuna puhumisessa, lukemisessa ja ajattelemisessa. Se toimii kuten ympäristössämme olevat opasteet, kantaen mukanaan sanallista viestiä joko kirjoitettuna tekstiä tai ilman sitä. (Laukka 2002, 28.) Kuvan tulkitseminen ilman tekstiä on vapaampaa ja tällaista kuvaa voidaan hyödyntää esimerkiksi keskusteltaessa kokemuksista ja tunteista (Leskelä 2019, 200).

Opinnäytetyössäni keskityn selkokuvaan ilman selittävää tekstiä. Kuva ei näin sitoudu tiettyyn määritelmään, mikä mahdollistaa myös enemmän tulkintatapoja. Koska tulkintatavat vaihtelevat yksilöittäin, tämä tuo vastuuta myös kuvittajana selventää kuvan sanoma mahdollisimman tarkasti. Toimeksiantajan edustaja Henna Kekkonen (2021) kertoo, että näkee SelkoSeksin kuvia käytettävän

nimenomaan keskustelun ohessa ja lisää, että mitä enemmän on erilaisia kommunikoinnin välineitä, niin sitä paremmin viesti saattaa mennä perille. Pelkästään puhe ei välttämättä toimi abstrakteista aiheista keskusteltaessa.

Selkojulkaisujen kuvia on tutkittu vähän ja selkokuviin ohjeistuksissa on usein pohdittu, onko selkokuviin helpompi hahmottaa piirros- vai valokuvia (Selkokeskus 2021; Leskelä 2019, 200). Piirretty kuva (kuva 6) on usein pelkistetympi ja helpompi hahmottaa kuin valokuva (Kuva 7), jossa esimerkiksi valot ja varjot voivat häiritä tulkintaa (Laukka 2002, 51; Leskelä 2019, 200). Todellisuutta mukailevan selkokuvan ei pidä kuitenkaan aina olla mahdollisimman yksinkertaistettu ja tylsä. Selkokuvan tekijän tuleekin tutkia eri mahdollisuuksia totuudenmukaisen ja abstraktin kuvan välillä. (Sainio 1994; 111–112.)

Kuva 6. Kuppikakku (Paxtoncrafts Charitable Trust)

Kuva 7. Valokuva selkokuvana (Selkokeskus)

Eri maiden selko-ohjeistukset voivat poiketa toisistaan ja jotkin maat vaativat selkoaineistossa käytettäväksi vain tietynlaisia kuvia (Leskelä 2019, 201). Virtasen (2012, 129) mukaan kansainvälisesti ohjeet voivat välillä olla hyvinkin tiukkoja ja kuvitus nähdään kaavamaisena. Virtanen viittaa Selkokeskuksen kantaan, jonka mukaan mitään ei kuitenkaan voida ehdottomasti kieltää, sillä joskus monitasoinen kuva voikin olla toimivampi ratkaisu.

Kuvallisen viestin tutkija Sven Lidman erottelee tietokuvan ja taidekuvan toisistaan. Tietokuvassa on usein teksti ohjaamassa tulkintaa. Sillä on selvä sanoma ja sen tulisi olla yksiselitteinen. Taidekuva taas on moniselitteinen ja sen tulkinta vaatii mielikuvituksen käyttöä. Taidekuva koetaan, sekä luetaan lähinnä tunteella, kun taas tietokuvaa tulkitaan älyllisesti. (Laukka 2002, 49.) Useissa selkokielisissä tietokirjoissa ja esitteissä on piirrettyjä kuvituksia sekä apuna tekstin ymmärtämiseen, että taidekuvina (Virtanen 2012, 138). Selkokielisessä oppaassa uimahallin asiakkaille kulkee selkokiellisen tekstin rinnalla sitä tukevia piirrettyjä tietokuvia (kuva 8). Valokuvia taidekuvina on taas käytetty selkokielisessä oppaassa muistisairaana omaisille (kuva 9).

Kuva 9. Aukeama selkokielisestä oppaasta muistisairaana omaisille (Kuurojen palvelusäätiö)

Altaaseen hyppääminen on yleensä kiellettyä

Jos hyppääminen on sallittua, on huomioitava muut altaan käyttäjät.

Altaaseen hyppääminen on sallittu vain siihen osoitetuista kohdista, ei reunoilta.

Sivu 14 / 20

Kuva 8. Sivu selkokielisestä oppaasta uimahallin asiakkaille (Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto ry 2019)

Kuvanlukutaidosta

Kuvanlukutaito tai visuaalinen lukutaito tarkoittaa ihmisten erilaisia tulkintoja, kokemuksia ja visuaalisia havaintoja kuvista. Se ohjaa tapaamme tulkita kuvia ja liittää niihin merkityksiä. (Leskelä 2019, 196.) Selkokielen tarvitsijoiden kokemusmaailmassa voi olla suuria eroja, kuten elinympäristö ja koulutus, jotka vaikuttavat yksilön kuvanlukutaitoon. Voidaan kuitenkin olettaa, että selkeä ja ymmärrettävä keronta koetaan myönteiseksi lähes kaikkien selkokielen tarvitsijoiden joukossa. (Virtanen 2015, 43.)

Kuva voidaan tulkita kokonaisuutena yhdellä silmäyksellä ja katse voi kerätä tietoa samanaikaisesti monesta kohdasta. Tulkinnat kuvasta ovat usein vaihtelevampia kuin lineaarisesti luettavasta tekstistä. (Leskelä 2019, 197.) Katsojan kulttuurin, ta-

pojen ja historian vaikuttaessa kuvan tulkintaan, voi kuvan lukusuunta vaihdella kuten tekstiäkin luettaessa (Virtanen 2012, 130).

Selkolukijoille kuvilla on suuri merkitys, mutta heidän kuvanlukutaitoaan ei tunneta hyvin (Leskelä 2019, 196). Virtasen (2012) mukaan useat asiat, kuten ihmisten, eläinten ja rakennusten ulkonäkö ovat kuitenkin helpompi ymmärtää kuvina ja piirroksina, kuin vain kirjoitettuna tekstinä. Kuvista 10 ja 11 voidaan huomata, miten valokuvat tukevat ja auttavat hahmottamaan tekstin sisältöä.

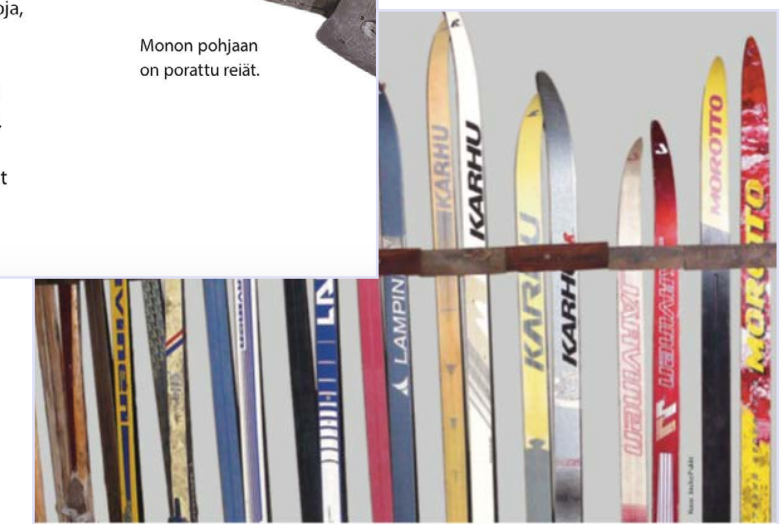
Monot jalkaan ja menoksi

50-luvulla metalliset siteet yleistyivät ja uusien siteiden kanssa tarvittiin uudenlaisia hiihtokenkiä. Lahtelainen kenkätehdas Mononen antoi hiihtokengälleen nimen Mono. Ihmiset alkoivat käyttää sanaa, ja monosta tuli hiihtokengän yleisnimi. Nahkaisissa monoissa oli leveä etureuna, johon poltettiin tai porattiin suksisiteiden tappeja vastaavat reiät.

Monet lapset toivoivat monoja joulupukilta. Lapsille ostettiin reilun kokoisia monoja, jotta niissä olisi kasvunvaraa. Jotta monet sopivat jalkaan, niiden kärkiin sullottiin sanomalehtiä ja jalkoihin laitettiin kahdet villasukat. Monoja ei käytetty vain hiihtäessä, vaan niillä käveltiin myös koulumatkat ja muut retket.

Monon pohjaan on porattu reiät.

Kuvat 10 ja 11. Hiihto ennen ja nyt kirjan sivuja (Alastalo 2019)

Eri-ikäisiä suksia aikajärjestyksessä, vasemmalla vanhoja ja oikealla uusia suksia

Hiihtovarusteet uusiksi

Muovisukset ja lasikuitusukset ilmestyivät ensimmäistä kertaa kauppoihin 70-luvulla. Pienet suksitehtaat eivät pärjänneet kilpailussa, koska uusi materiaali vaati uudet koneet. Lisäksi suksien myyntiä vähensi se, että uudet suksit olivat kestäviä. Suksitehtaat keksivät ratkaisun pulmaan. Suksien värit ja kuviot alkoivat muuttua muodin mukaan joka vuosi. Pian keksittiinkin sana välineurheilu. Välineurheilu tarkoittaa urheilua, jossa tärkeintä ovat hienot ja kalliit välineet.

3

SELKOKUVAN SUUNNITTELU
JA TOTEUTUS KUVITTAJAN
NÄKÖKULMASTA

3.1 Kuvittajan rooli

Selkokuvien suunnittelussa on tärkeää tutkia tarkkaan ja selvittää, kenelle kuvituksia tehdään ja mihin käyttötarkoitukseen. Kuvittajan tekemät valinnat voivat helpottaa tai vaikeuttaa kuvan ymmärtämistä ja kuvittajalla on suuri vastuu päättäessään mitä ottaa mukaan kuvaan ja mitä jättää pois. Tiivis yhteistyö työn tilaajan kanssa on usein välttämätöntä parhaan tuloksen saavuttamiseksi, jotta saadaan selville mitkä visuaaliset valinnat lopulta toimivat.

Selkokuvia tutkiessani havaitsin, että on vaikeaa hahmottaa, mitkä visuaaliset valinnat selkokuvan sisällä ovat lopulta kuvittajan tekemiä. Tästä johtu-

en esimerkiksi värien vertailu eri selkokuvien välillä on haastavaa. Aina ei voida tietää, onko värivalinta pelkästään kuvittajan mieltymyksestä johtuvaa vai onko värivalinnat testattu toimivaksi esimerkiksi toimeksiantajan ja käyttäjien kanssa.

Tutkiessani eri selkokuvia huomasin niiden tekijöiden taustan ja koulutuksen vaihtelevan hyvin paljon. Tekijöistä löytyi niin visuaalisen alan ammattilaisia, kuin esimerkiksi toimintaterapeuttejakin.

3.2 Selkokuvan kuvittaminen

Ennen selkokuvien suunnittelun ja toteutuksen aloittamista, pyrin tutustumaan mahdollisimman perusteellisesti niille annettuihin ohjeisiin. Leskelä (2019, 176) kertoo, että tutkimustietoa erityisryhmien lukemisesta, tekstin havaitsemisesta ja kuinka visuaalisuus vaikuttaa niihin, on toistaiseksi vähän. Selkojulkaisun ulkoasun ohjeistukset perustuvat pääosin käytännöstä saatuun kokemukseen selkomateriaalin käytöstä, sekä niiden testitilanteista saatuun tietoon. Osa ohjeista perustuu myös yleisiin teorioihin luettavuudesta, hahmotuksesta ja informaatiomuotoilusta.

Aikaisemmin selkojulkaisujen piirretyt kuvat olivat usein yksitoikkoisia ja niiden ääriiviivat liian koros-

tettuja. Tämän tyyppiset piirrokset toimivat tietyissä yhteyksissä edelleen ja pelkistetty kuvakin voi olla kaunis. (Virtanen 2012, 138.) Seuraavaksi käsitellään erilaisia selkokuvalla annettuja ohjeita, joille perustuu myös opinnäytetyössä tuotettujen kuvien suunnittelu ja toteutus.

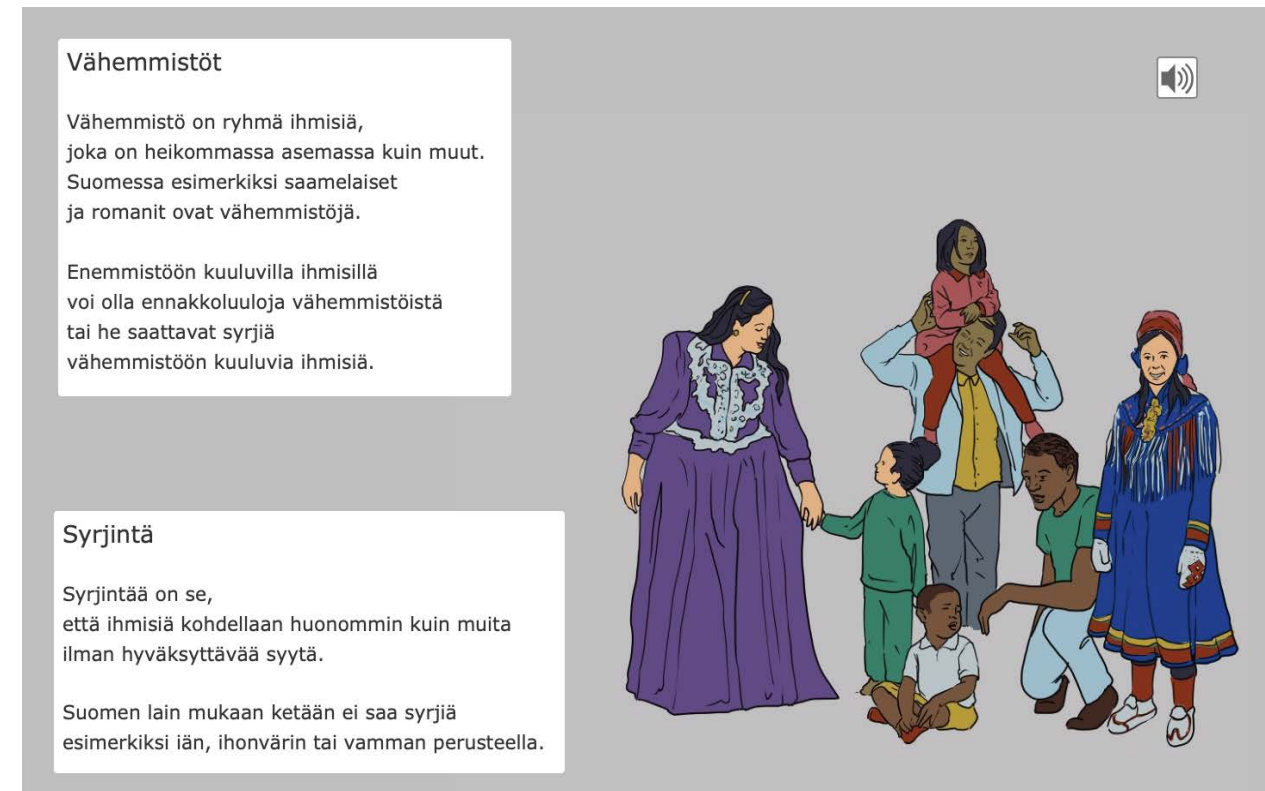
Informaatiomäärää selkokuvan sisällä on hyvä rajoittaa. Kuvan ristiriitaisuudet, optiset harhat, epäselvyydet tai kummalliset yksityiskohdat voivat hämmentää lukijaa tai johtaa harhaan. (Leskelä 2019, 196–198.) Pelkistetyssä kuvassa olennainen erottuu epäolennaisesta ja se vaatii tekijältään selkeän ajatuksen, jonka tulisi välittyä myös kuvan katsojalle (Laukka 2002, 51).

Ihmisen kuvanlukutaito on kulttuurisidonnais- ta ja katsoja pyrkii usein samaistumaan kuvan sisältämiin ihmisiin ja tilanteisiin. On tärkeää kiinnittää huomiota esimerkiksi kuvien henkilöiden ikään, sukupuoleen ja ihonväriin, koska **jos katsoja voi samaistua kuvan henkilöön, voi viesti olla helpompi ymmärtää**. Pienet lapset ja eläimet ovat useimmille ihmisille kuitenkin helppoja samaistumisen kohteita.

Suomessa useimmat selkojulkaisut tehdään kaikille selkolukijoille. Tällaisessa tilanteessa piirretyn kuvan merkitys korostuu, koska esimerkiksi mahdollisimman erilaisia ihmisiä sisältävän kuvan (kuva 12) toteutus valokuvana voi olla vaikeampaa. Piirrettyä kuvaa käytetäänkin enemmän symbolisena kuvituksena esimerkiksi oppaissa, ja on hyvä miettiä millainen yleismielikuva julkaisun kuvista lukijalle muodostuu. (Leskelä 2019, 196, 198–199.)

Kuvassa esiintyvien **hahmojen rajaaminen taustasta** ja muista hahmoista esimerkiksi ääriivoilla tai värikontrastilla tuo selkeyttä kuvaan (Laukka 2002, 51). Kuvan **olennaisen informaation tulisi erottua riittävästi** muista kuvan elementeistä (Leskelä 2019, 198). Jos kuvan sisällä on useampi objekti, kannattaa tarkkailla kuvien kokosuhdetta toisiinsa (Selkokeskus 2021). Kuvittajan tulisi löytää **mahdollisimman tavallinen kuvakulma** ja välttää esimerkiksi yläperspektiiviä (Selkokeskus 2021; Leskelä 2019, 198).

Kuva 12. Sivu rasismista kertovasta selkokielisestä oppaasta (Papunet-verkkopalvelu 2018)

Selkolukijat tulkitsevat yleisimmät symbolikuvat oikein. Niitä tulisi kuitenkin käyttää harkiten ja tiedostaa niihin liittyvät mahdolliset tulkintavaikkeudet (Selkokeskus 2021.) Käytettäessä symboleita tuntemus käyttäjäkohderyhmästä korostuu, jotta selkolukija ymmärtää ja voi hyödyntää niitä. Leskelän (2019, 201–202) mukaan voi olla vaikea määrittellä kuinka yleisesti tunnettuja jotkut symbolit ovat ja onko niillä merkitys, jota selkolukija ei ehkä tunnista. Sosiaalisen median kautta esimerkiksi hymiöistä on tullut niin jokapäiväisiä, että niitä käytetään virallisissa kyselyissä, sekä erityisryhmien päätöksenteossa ja itseilmaisussa. **Symboleihin liittyy stereotyyppien vaara**, koska ne ovat usein kytköksissä kulttuuriin, kieleen ja uskontoon.

Neutraalin symbolin löytäminen voi osoittautua vaikeaksi ja niiden tulkintavaikkeudet on tärkeä tiedostaa. Selkolukija voi kuitenkin hyötyä ja saada apua hyvin käytetyistä symboleista.

Haastattelussa toimeksiantajan edustajan Henna Kekkosen kanssa kommentoin, että koen selkokuvan suunnittelun välillä hankalaksi, koska yhteistä tarkkaa ohjeistusta ei ole. Kekkonen totesi (2021), että 8 miljardin ihmisen pallolla, jossa jokainen käsittelee kuvat erilalla yhtä tapaa suunnitella ei olekaan. Kekkonen korostikin, että on tärkeää pyrkiä tekemään selkeää ja neutraalia kuvaa, mutta pitää antaa itselleen anteeksi se, että välttämättä kaikki eivät vain saa kuvan aiheesta kiinni.

Värit selkokuvassa

Tutustuessani selkokuvan ohjeistukseen huomasin, että värien käytöstä oli mainintoja vain harvakseltaan. Ne perustuvat lähinnä yleisiin väriteorioihin ja ohjeisiin saavutettavuudesta, mikä korostaa sitä, että perustietämys väreistä ja väriopista on selkokuvien tekijälle tärkeää. Selkokieli: Saavutettavan kielen opas (Leskelä 2019) käsittelee selkokieltä laajasti, mutta värien käytöstä oppaassa puhutaan vain lyhyesti. Leskelä (2019, 192) käsittelee värien käyttöä lähinnä taitolisten ratkaisujen kautta, sekä painottaa värikontrastien tärkeyteen.

Värien oikea käyttötapa riippuu olennaisesti siitä, mitä väreillä tehdään tai kenelle tuotetta tehdään (Kuoppala yms. 2006, 127). Seuraavaksi käydään läpi yleisiä ohjeita värien käyttöön, jota voi arvioni mukaan soveltaa selkokuvien kaltaiseen, saavutettavaan kuvittamiseen.

Arnkilin (2007, 48, 52) mukaan tavallisimpia 'värisekeudeksi' kutsuttuja värinäkökyvyn heikentymisiä ovat eriaisteiset punavihersokeudet. Ne ovat län-

simaissa melko yleisiä ja siksi ne tulisi ottaa huomioon suunniteltaessa visuaalista tiedonsaantia tai käytettävyyttä. **Värien suunnittelussa esteettömään tiedonsaantiin on tärkeää kiinnittää huomiota.**

Väreihin liittyy voimakkaasti emotionaalisia, sosiaalisia ja kulttuurillisia merkityksiä. Värien vaikutus tunteisiin voi olla kulttuurisidonnaista, kuten symbolivärit tai lipuissa käytetyt värit. Osa vaikutuksista on yleismaailmallisia. Mitä voimakkaammin väri on punainen, sitä enemmän se aiheuttaa valppautta ja jännitystä. Sinistä lähellä olevilla väreillä taas on rauhoittava vaikutus. (Kuoppala yms. 2006, 129.)

Punainen ja keltainen esiintyvät usein ympäristössämme huomiota herättävinä väreinä esimerkiksi liikennemerkkeissä. Tutkimuksissa punaisen ja keltaisen huomioarvon on todettu olevan eri väreistä korkeimpia (Kuoppala yms. 2006, 130). Huomioarvo perustuu erityisesti hyvään kontrastiin. Liikennemerkkien suunnittelussa vaaleuserot, kuten tumman erottuminen vaalealta taustalta, ovat olennaisia (Arnkil 2007, 138).

Kuva 13. Kuvitus selkokielisestä oppaasta (Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto ry 2019)

Tutkiessani selkokuvia huomasin, että niissä toistuu yleensä kirkkaita ja selkeitä, toisistaan hyvin erottuvia värejä. **Kirkkaita värejä ei kannata käyttää monen asian korostamiseen samaan aikaan**, jolloin ilmenee riski, ettei mikään korostu (Kuoppala yms. 2006, 132). Arnkil (2007, 140) kertoo, että aksentti- eli korosteväri ei perustu mihinkään tiettyyn värin ominaisuuteen, vaan sen erottuvuuteen ympäristöstä. Punainen ja keltainen eri aina muodosta aksenttia, sillä ne voivat jäädä huomaamatta muiden yhtä kylläisten värien seasta. Kuvasta 13 voidaan huomata, miten uimarit eivät olennaisesti erotu muista ympäröivistä kylläisistä väreistä, mutta ohjaaja erottuu valkoisesta taustasta.

Leskelän (2019, 193) mukaan **hyvin kirjava värien käyttö on harvoin selkotaitossa toimiva ratkaisu.**

Karsimalla yksityiskohtia ja suosimalla tyhjää tilaa taitossa pyritään levollisen yleisilmeen saavuttamiseen.

Siniseen vivahtavat värit ovat kylmiä värejä ja voivat aiheuttaa kylmän tuntemuksen ja näiden vastakohtavan erityisesti oranssiin vivahtavat värit voivat aiheuttaa lämpimän tuntemuksen (Rihlma 1997, 31). Värien nimiä käytetään puheessa usein adjektiiveina, koska väri nähdään kohteen ominaisuutena. **Väreillä on tärkeä rooli visualisoinnissa, sillä niiden avulla saadaan kohteesta tietoa ja ne auttavat kohteen määrittelyssä** (Ware 2012, 114). Voidaan päätellä johdonmukaisen värien käytön tukevan kuvan tulkintaa. Papunetin kuvapalvelusta voi löytää esimerkiksi erityylyisiä tuleen liittyvät kuvia, joista kaikki ovat kuvattu realistisissa väreissä (kuvat 1-4). Kekkosen (2021) mukaan kuvan realismus helpottaa kuvan tulkintaa.

Kuvat 14-16. (ARASAAC)
Kuva 17. (Varner)

4

TOIMEKSIANTAJA

4.1 SelkoSeks-kuvapankista yleisesti

SelkoSeks on kuvapankki, joka perustettiin tarpeesta saada käyttöön seksuaalisuusteemaisia selkokuvia ihmistyön tueksi. Olemassa olevia kuvia löytyi vähän ja niiden monimuotoisuus oli hyvin kapea. SelkoSeks palvelee ihmisiä, jotka tarvitsevat kuvia kommunikoinnin avuksi, sekä heidän läheisiään ja ammatissaan kuvia käyttäviä henkilöitä. (SelkoSeks.)

SelkoSeksin kuvapankissa olevien kuvien visuaalisuutta käsittelemme syvemmin prosessiosuudessa, kappaleessa 6. Kuvapankissa on tällä hetkellä yli 200 selkokuvaa ihmiskehosta, anatomiasta, sukupuolesta, seksistä ja seksuaalisuudesta, sekä niiden moninaisuudesta. Ohessa on suora lainaus toimeksiantajan edustajan Henna Kekkonen vastauksesta kysymykseen ”Miksi koette seksuaalisuuden monimuotoisuuden tärkeänä aiheena SelkoSeksin kuvissa?”

Työskenneltäessä ihmisten parissa asiakas pyritään huomioimaan mahdollisimman asiakaslähtöisesti ja kokonaisvaltaisesti. Osana hoitotyötä tai kuntoutusta seksuaalisuus on edelleen herkkä aihe sekä asiakkaalle, että ammattilaiselle. Kommunikointia voi vaikeuttaa asiakkaan vamma, sairaus tai ominaisuus erityisesti jos asiaa ei voi sanallistaa. (Kekkonen 2020.)

Kun meillä on se valta, että mitä me määritellään keskustelunaiheeksi niin halutaanko me rajata jotain aiheta kokonaan pois? Me ei haluttais. Ei se tarkoita sitä että nyt kaikkien tarvii siitä anaaliseksiä kuvilla kommunikoida, mutta sitten jos siellä saattaa olla yksikin ihminen joka tarvitsee sen kuvan, niin meillä olisi se kuva hänelle. (Kekkonen 2021.)

4.2 Toimeksiantajan kohderyhmä ja kuvien käyttötilanteet

Koin opinnäytetyössäni suureksi haasteeksi laajan kohderyhmän, koska Selkoseksin kuvapankista kuvia voi ladata teoriassa kuka vain. Kekkonen (2021) mukaan tällä hetkellä hän näkisi SelkoSeksin pääasiallisen kohderyhmän koostuvan esimerkiksi puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten kanssa toimivista henkilöistä. Vaikka esimerkiksi kehitysvammaisen pystyisikin jollain tavalla käyttämään palvelua ja sen kuvia, silti tilanteeseen liittyy yleensä toinen ihminen, kenellä on valta päättää mitä kuvia hänelle tarjotaan. He käyttävät toimiessaan valtaa, mistä ja millä tavalla keskustellaan.

Kekkonen (2021) kertoo, että vaikka heidän kohderyhmänsä muodostuukin läheisistä ja alan ammattilaisista, Selkoseksin kuvat tehdään silti kehitys- ja puhevammaisille ihmisille. Sen kautta tarkastellaan, minkälaisia kuvien tulisi olla ja mitä niiden

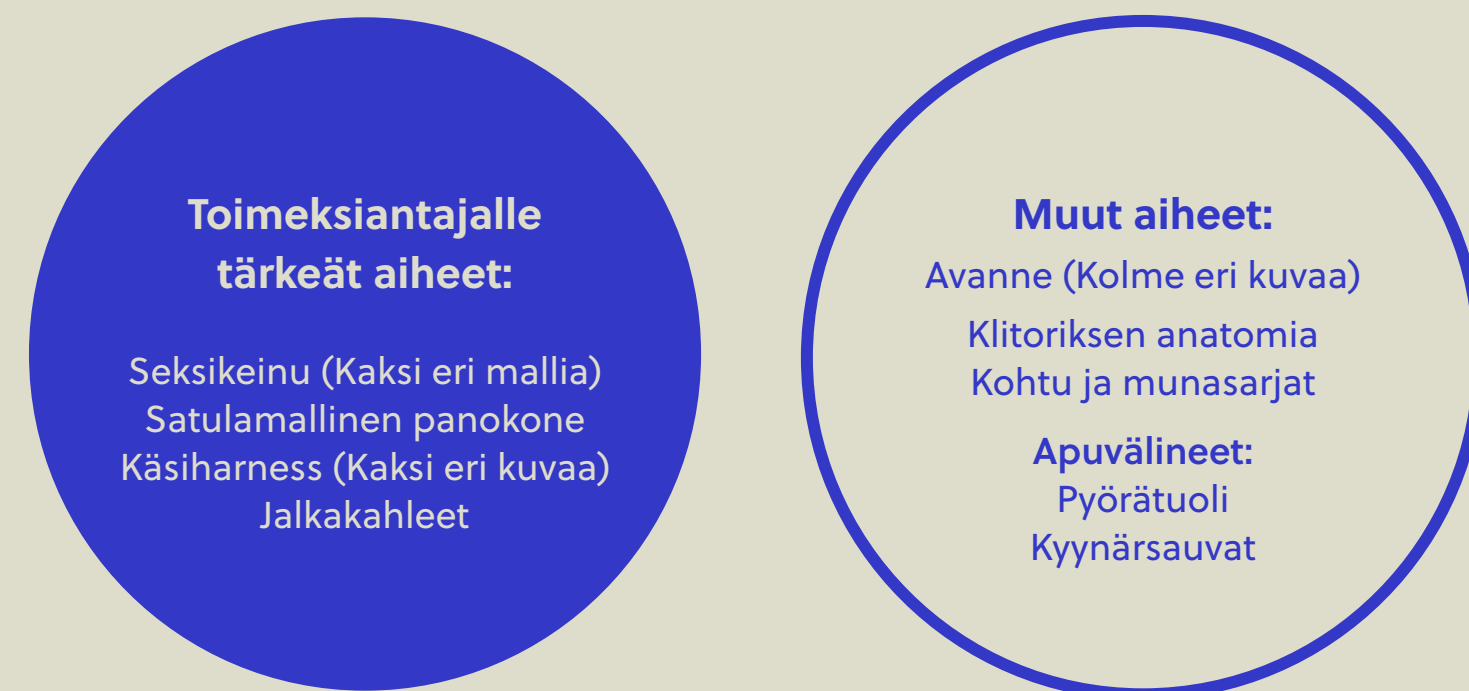
tekemisessä otetaan huomioon. Kekkonen korostaa, että heidän tapauksessaan kohderyhmä voi olla täysin eri, kuin se, ketä varten palvelua tehdään. Esimerkiksi kehitysvammaisilla tai autismin kirjon ihmisillä voi olla haasteita, jotka tulee ottaa huomioon kuvan sisällössä ja suunnittelussa.

Kekkonen (2021) näkisi Selkoseksin kuvia käytettävänä esimerkiksi seksuaalikasvatustilanteissa, niin neurotyypillisten, kuin kehitysvammaistenkin henkilöiden kanssa. Lasten seksuaalikasvatuksessa piirretty kuva korostuu, koska siitä voidaan näyttää esimerkiksi anatomiaan liittyviä asioita, joita lapselle ei voida fyysisesti näyttää. Kuvamateriaalia tarvitaan kasvatustyössä, sillä yhdyntään ja ehkäisyyn liittyviä asioita voidaan pitää melko abstrakteina aiheina.

4.3 Kuvitettavat aiheet

Toimeksiantaja listasi monipuolisesti aiheita, joista he toivoivat kuvituksia ja sain vapaasti valita lopulliset aiheet. Mukaan valikoitui sekä ihmisiä, että esineitä, jotta pääsisin tutustumaan selkokuvan kuvittamiseen mahdollisimman laajasti.

Toimeksiantajalla oli muutama kuvatoive apuvälineistä, joita he erityisesti kaipasivat kuvapankkiin. Nämä priorisoituivat tärkeimmiksi ja muut aiheet valikoituivat näiden jälkeen (kuvio 2).

Kuvio 2. Kuvien aiheet

5

SELKOKUVAT
SEKSUAALISUUDESTA
JA IHMISKEHOSTA
MUISSA PROJEKTEISSA

5.1 Selkokuvien tarjonta seksuaalikasvatuksen tueksi on suppeaa

Seksuaalisuuteen ja ihmiskehoon liittyviä selkokuvia etsiessä on mahdollista todeta sama seikka, jonka johdosta SelkoSeks on perustettu. Kuvia on määrällisesti hyvin vähän ja niiden monimuotoisuus on suppeaa. Kuvat ovat yleensä hyvin normatiivisia ja niissä esiintyy paljon saman näköisiä, vammattomia ihmisiä. Papunetin ilmainen kuvapankki sisältää yli 35 000 kuvaa, joista suurin osa on piirroskuvia (Papunet 2020b). Hakusanalla 'seksi', koko kuvapankista kuvia löytyi kuitenkin vain 19 kappaletta ja hakusanalla 'ehkäisy' 29 kappaletta.

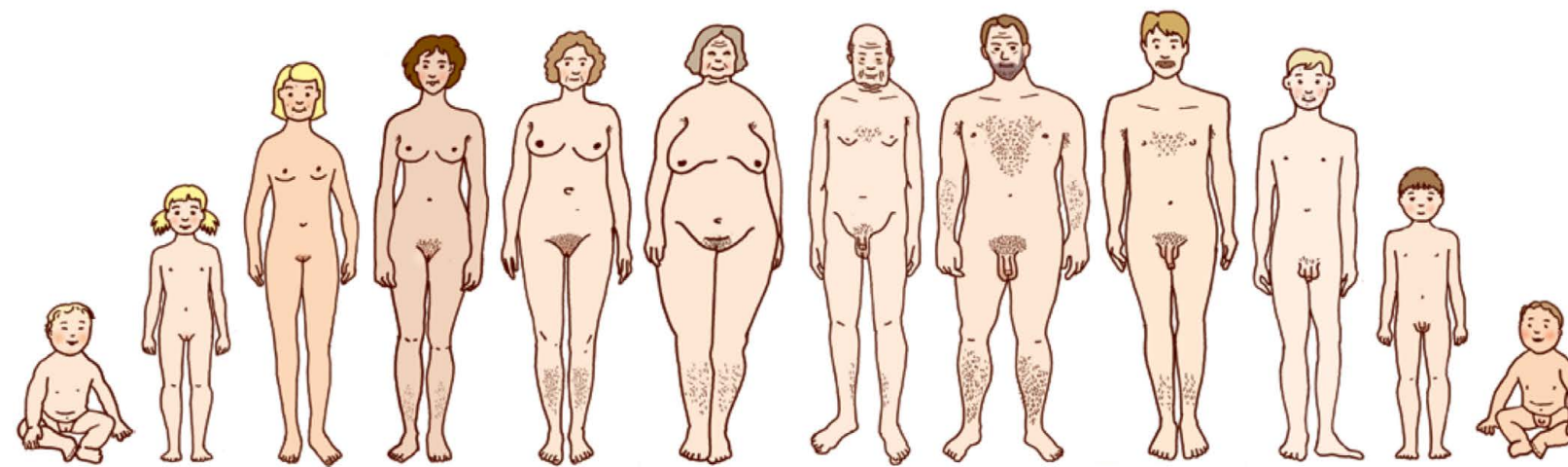
Kaikilla on oikeus seksuaalisuuteen samalla kunnioittaen muiden oikeuksia. Seksuaalisuus on

keskeinen osa ihmisyyttä ja se myötävaikuttaa kokonaisvaltaiseen itsensä toteuttamiseen (Ihmisoikeudet.net). Ohessa olevalla lainauksessa Rinnekoti sanallistaa hyvin, miksi selkokuvallista seksuaalikasvatusmateriaalia on tehty.

Selkokuvien tyyli ja tapa kuvallistaa kyseessä oleva aihe voi vaihdella hyvin paljon. Seuraavaksi tarkastellaan lähemmin kahta projektia, joissa ollaan tuotettu seksuaaliaiheisiä selkokuvia. Tutkimalla kuvittajien tekemiä valintoja kuvitusprosessissa, on mahdollista selvittää syitä valintojen takana.

Seksuaalikasvatuksen saaminen on kaikkien ihmisten oikeus. Tieto omasta kehosta, kehityksestä ja seksuaalisuudesta tukee minäkuvan muodostumista ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. – – Jokaisella on oikeus kokea olevansa arvokas ja ihana, juuri sellaisena mahtavana yksilönä, joka hän on. (Rinnekoti.)

5.2 Selkeästi seksistä -projekti

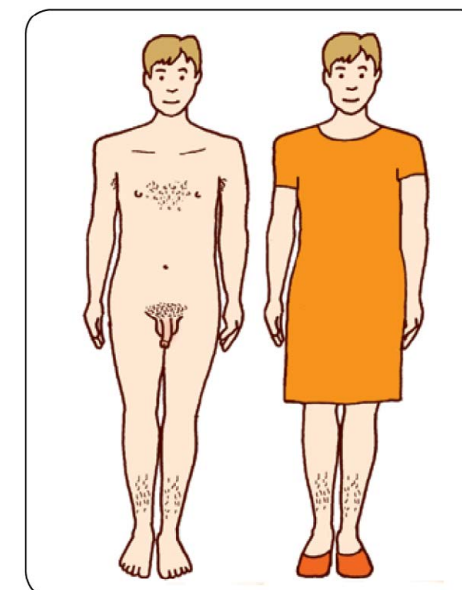
Kuva 18. Kehoon ja kehitykseen liittyviä kuvia (Liinoja, Rinnekoti)

Kehitysvammaisilla henkilöillä seksuaaliterveyteen liittyvä tuntemus on usein puutteellista ja heillä on useasti monenlaisia seksuaalisuuteen liittyviä erityishaasteita. Vuonna 2017 päättyneessä Selkeästi seksistä -projektissa psykologi Niina Luhtala ja seksuaalineuvoja Ulla Kärnä suunnittelivat selkokielistä seksuaalikasvatusmateriaalia seksuaaliterveys-tietämyksen ja tuen arviointiin (Selkeästi seksistä). Materiaali sisältää sekä tekstillistä, että kuvallista sisältöä ja sen käyttöohjeissa todetaan, että materiaali on tehty "jokaiselle jotain", ei "kaikille kaikkea" -periaatteella. Abstraktimmat kuvat voidaan todeta liian haastaviksi ymmärtää ja jotkin jopa liian informatiivisiksi. (Rinnekoti.)

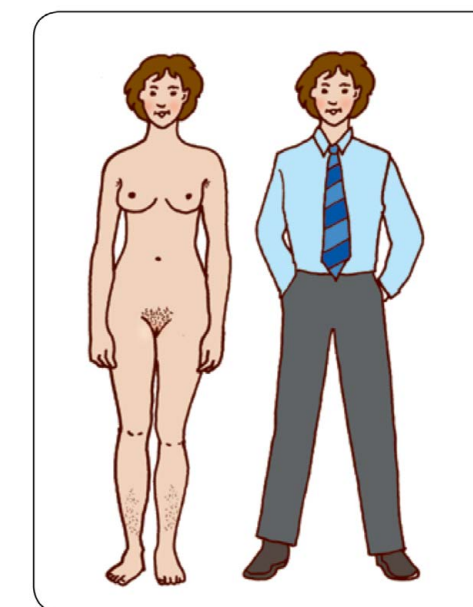
Ihmishahmoissa toistuu paljon samoja piirteitä ja suurin osa kuvista on jaettu selkeästi kahteen sukupuoleen (kuva 18). Materiaaleissa esimerkiksi sukupuoli-identiteettiin ja seksuaalisuuden monimuotoisuuteen liittyviä kuvia on vähän (kuvat 19 ja 20).

Projektin kuvittaja Virpi Liinoja (2021) kertoo, että kuvat ovat käsin piirrettyjä ja kuvitustyylillä määrittyi keskusteltaessa asiakkaan kanssa. Luonnosvaiheessa ihmishahmot olivat paljon silotellumpia. Liinoja sai tietää, että esimerkiksi karvoitus oli tärkeä kuvata, sillä se voi olla tärkeä indikaattori esimerkiksi seksikumppanin iän määrittämisessä.

Kuvat 19 ja 20. Sukupuoli-identiteettiin liittyvää selkokielistä materiaalia (Liinoja, Rinnekoti)

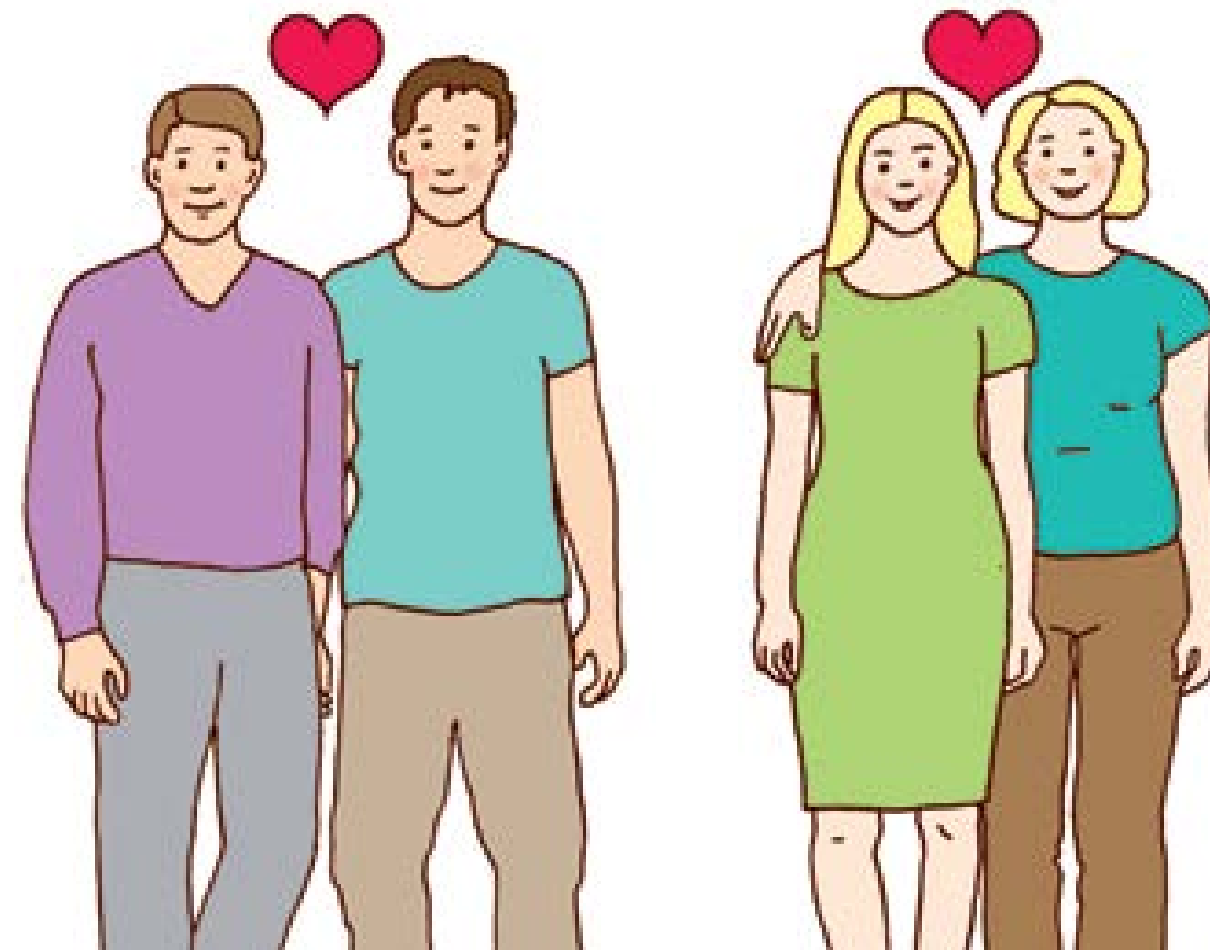
Miehen kehoon syntynyt voi tuntea olevansa enemmän nainen.

Naisen kehoon syntynyt voi tuntea olevansa enemmän mies.

Liinoja valitsi värit kuviin intuitiivisesti valitsemalla selkeitä värejä. Osan väreistä hän valitsi Rinnekoti-säätiön graafisesta ohjeistosta (Liinoja 2021). Kuvien värit eivät ole äärimmäisen kylläisiä, mutta väripinnat ja eri objektit erottuvat hyvin toisistaan. Värit ovat rauhallisia ja ruskea ääriviiva tuo kuviin pehmeyttä (kuvat 21 ja 22).

Liinojan (2021) mukaan ihmishahmojen ikä ja sukupuoli oli ennalta määritelty, eikä hän kokenut syytä vaikuttaa asiakkaan laatiman aineiston sisältöön. Liinoja totesi heidän olevan alansa asiantuntijoita, tuntevan kohderyhmän ja hänen tehtävänsä oli tuoda tieto mahdollisimman selkeästi ymmärrettäväksi.

Kuvat 21 ja 22. Kihloihin ja naimisiin menoon liittyviä kuvia (Liinoja, Rinnekoti)

5.3 Seteke: Seksuaalisuudesta selkokielellä

Tampereen Kaupunkilähetys ry:n Seksuaaliterveyttä kehitysvammaisille -projekti toteutettiin vuosina 2012–2016. Yhtenä projektin osana tuotettiin selkomateriaalia seksuaaliohjaukseen kehitysvammaisten, sekä heidän kanssaan työskentelevien käyttöön. (Seteke -projekti) Projektin verkkosivuilla on selkokielistä tekstiä, jonka yhteydessä on Timo Jalkasen ja Matti Haapalan kuvituksia (kuva 23).

Jalkanen (2021) kertoo heidän käyneen läpi useita referenssikuvia luonnosvaiheessa ja he kokivat Setekeltä saadun palautteen kuvitusprosessin ai-

kana arvokkaaksi. Heidän kuvitustyyliään määritteli ajatus infografiikasta ja Jalkanen antaa esimerkin lentokoneistuinien selkänöjista löytyvistä hätätilannekuvituksista. Projektin kuvitukset olivat alussa hyvin niiden mukaisia ja osa niistä päätyi myös lopullisiin kuvituksiin. Kuvituksen tyyli näkyy Jalkasen mukaan selkeästi heidän erilaiset kädenjälkensä. He pystyivät kuitenkin peilaamaan toistensa kuvituksia melko yhdenmukaisen tyylin saavuttamiseksi, vaikka Jalkanen teki kuvat Photoshopilla ja Haapala Illustratorilla.

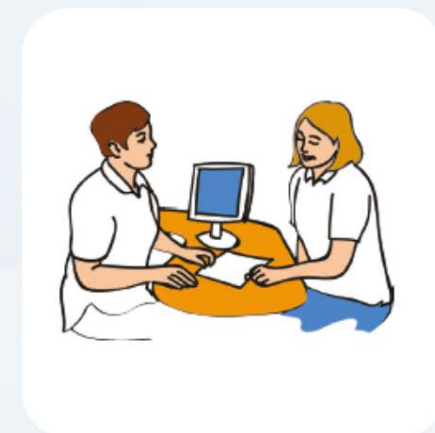
Jokaisella on oikeus raskauden ehkäisyyn. Siihen on monta keinoa eli menetelmää.

Jokaisella on oikeus saada oikeaa tietoa ja neuvontaa raskauden ehkäisyn keinoista sekä niiden hyödyistä, haitoista ja riskeistä.

Kysy terveysasemaltasi raskauden ehkäisyneuvoluja.

Paikkakunnallasi voi olla erikseen ehkäisyneuvola, jossa on lääkäri ja terveydenhoitaja.

He kertovat ja opastavat sinua kaikissa asioissa, jotka kuuluvat raskauden ehkäisyyn.

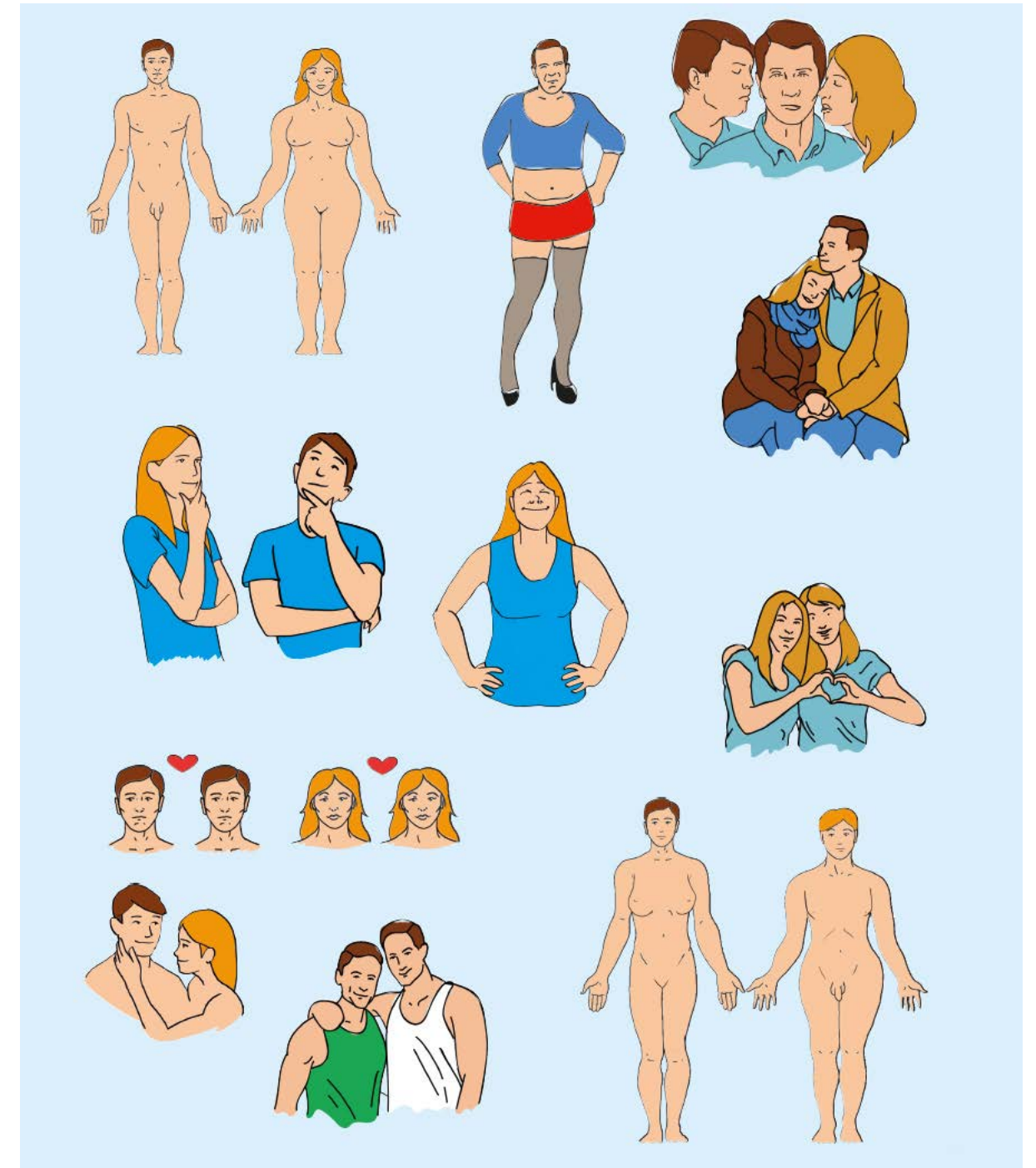
Kuva 23. Selkokieliä ohjeita raskauden ehkäisyyn (Seteke-projekti)

Jalkanen ja Haapala valitsivat yhdessä pari ihonväriä, sekä värejä vaatteille ja objekteille, jotka projektin aikana muokkaantuivat Seteken toiveiden ja hahmojen monimuotoisuuden lisääntyessä. Jalkasella ja Haapalalla oli mahdollisuus vaikuttaa ihmishahmojen seksuaalisuuden monimuotoisuuteen tiettyyn pisteeseen asti, mutta ei merkittävästi. Kuvitukset tuotettiin vahvasti pohjalla olevan valmiin tekstin perusteella, mutta ne muodostuivat kuitenkin yhteisten neuvottelujen tuloksena Seteken kanssa. Aihetta itsessään ei enää määritelty vaan päätettiin enemmänkin, miten jo ennalta määrätty aihe kuvataan. (Jalkanen 2021).

Kuvasta 24 voidaan huomata, että projektin hahmoissa on hyvin paljon samankaltaisia piirteitä. Jalkanen (2021) muistelee, että häneltä ja Haapalalta tuli ehdotus pitää ihmishahmot samankaltaisina ja toistuvina. Kohderyhmän ollessa mo-

nimuotoinen kuviin haettiin eri kansallisuuksia ja uskontoja, mutta selkeyden vuoksi hahmot pidettiin hyvin samankaltaisina ja hieman persoonattomina. Tällä pyrittiin siihen, etteivät hahmot herättäisi kysymyksiä käsiteltävän aiheen lisäksi.

Jalkasen (2021) kokee ihmishahmojen seksuaalisuuden monimuotoisuuden olevan isossa roolissa kuvissa. Hän toteaa aiheen olevan laaja, kun seksuaalisuuden kirjokin. Tästä syystä jotain jää pois yksinkertaistuksen tai resurssien puutteen vuoksi. Jalkasen mielestä aihetta syventäville, vastaaville projekteille olisi kysyntää.

Kuva 24. Seksuaalinen monimuotoisuus (Seteke -projekti)

6

PROSESSI

6.1 Lähtökohtana Joni Ahosen kuvitustyyli

Selkoseks-selkokuvapankin sivuilla (Kekkonen 2019) on listattu kriteereitä, miten heidän kuvansa eroavat muista saatavilla olevista kuvakommunikaatiokuvista:

- *SelkoSeks kuvilla on yhtenäinen ilme ja ne on piirretty hyväksi havaittuja selkokuvien periaatteita noudattaen*
- *Selkoseks-selkokuvat ovat värikuvia*
- *Selkoseks kuvavalikoima on markkinoiden monipuolisin seksuaalisuuden, sukupuolen ja anatomian osalta*
- *Selkoseks kuvissa on otettu huomioon seksuaalisuuden monimuotoisuus*
- *SelkoSeks selkokuvapankin avulla vammaisen henkilö saa mahdollisuuden ilmaista seksuaalisuutta laajemmin kuin aiemmin*
- *SelkoSeks selkokuvapankki on maksullinen, koska selkoseks.fi tarjoaa palvelualustan kuvien käyttöön ja laajentuu jatkossa käyttäjien tarvitsemilla kuvilla. (Kekkonen 2019.)*

Lähtökohtanani ovat nämä kriteerit, jotka näkyvät Joni Ahosen tekemissä kuvapankin selkokuvissa, joita on opinnäytetyön tekohetkellä yli 200. Ahonen on tehnyt kaikki Selkoseksin ensimmäiset kuvat ja hänen tyyliinsä jatkaminen oli oleellinen osa suunnitteluprosessia. Kuvapankin tyylin pitäminen yhtenäisenä oli tärkeää toimeksiantajalle. Kekkonen (2021) mukaan Selkoseksin ollessa uusi palvelu, on kokonaisuuden kuntoon saaminen on tällä hetkellä tärkeää brändin luomisen kannalta. Ahonen (2021) kertoi lähettäneensä luonnoksia tilaajataholle ja käyneensä keskustelua kuvista kuvitusprosessin ajan.

Pitääkseni kuvapankin tyylin yhtenäisenä lähdin suunnitteluprosessin alussa tarkastelemaan Ahosen tekemiä kuvia ja niiden yhtäläisiä elementtejä. Seuraavaksi avataan kuvien suunnittelu- ja toteutusprosessia ja Ahosen tyylin heijastumista niihin.

6.2 Luonnostelu

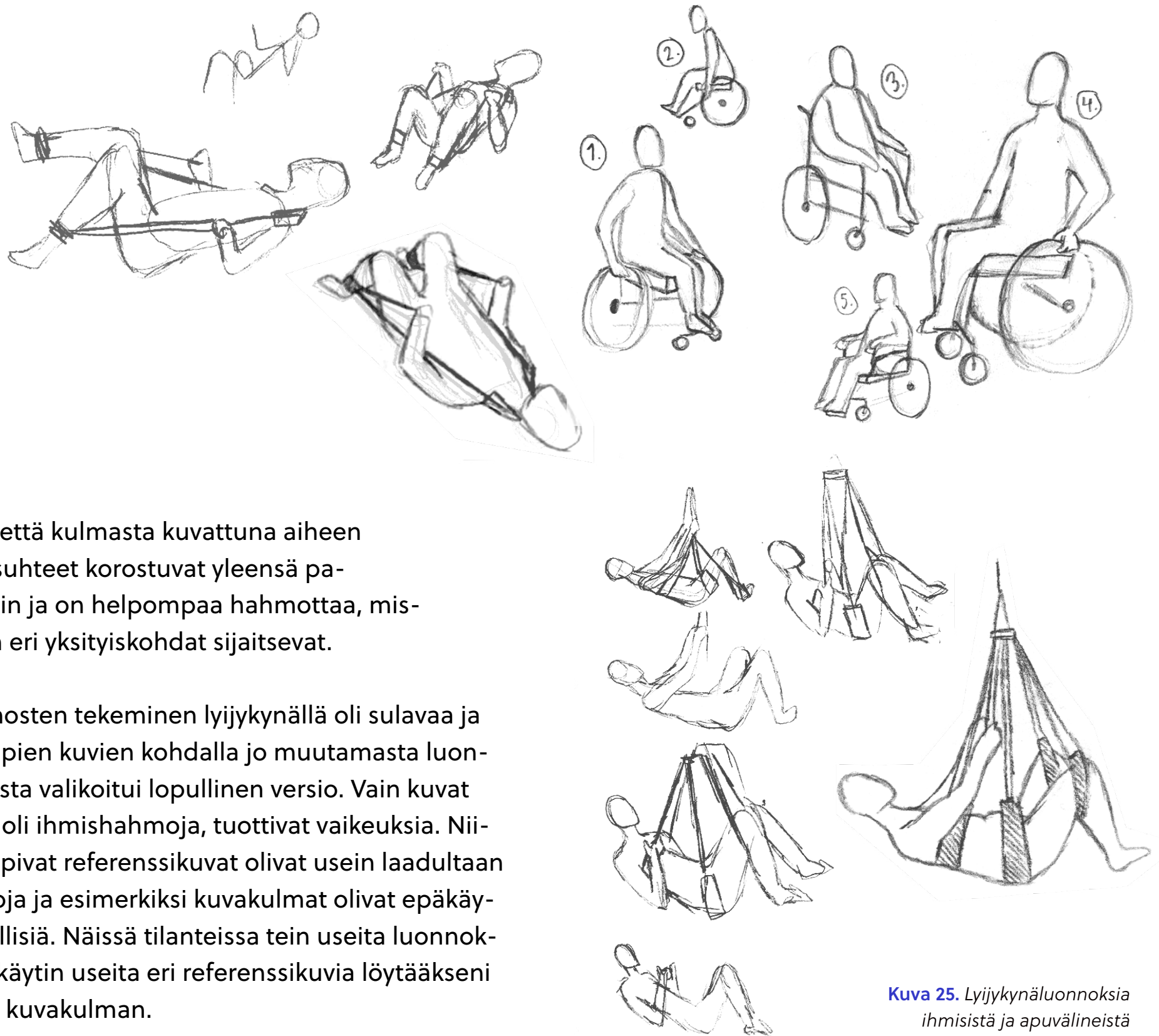
Lyijykynäluonnokset apuna kuvan aiheen selkeyttämisessä

Kuvien toteutus aloitettiin luonnostelulla. Aloitin muutamalla eri aiheella, mutta tässä vaiheessa kuvitusten määrää ja lopullisia aiheita ei oltu vielä lyöty lukkoon. Tutustumalla selkokuvan ohjeisiin laajasti ennen luonnostelun aloittamista, pyrin välttämään virheitä ja tekemään suunnitteluprosessista sulavampaa. Esineet ja yksinkertaisemmat kuvien aiheet osoittautuivat jo luonnosvaiheessa helpommiksi kuvittaa ja niiden määrää lisättiin ennen prosessissa etenemistä.

Ennen opintojani olen kuvittanut paljon käsin eri tekniikoilla. Se on minulle edelleen nopein ja sulavin työskentelytapa aloittaa kuvittaminen, joten lähdin piirtämään nopeita luonnoksia lyijykynällä paperille (kuva 25). Tarkoituksena oli löytää selkein kuvakulma aiheelle, jossa apuna toimivat useat referenssikuvat. Tutkiessani valokuvia eri aiheista to-

tesin, että kulmasta kuvattuna aiheen mittasuhteet korostuvat yleensä paremmin ja on helpompaa hahmottaa, missä sen eri yksityiskohdat sijaitsevat.

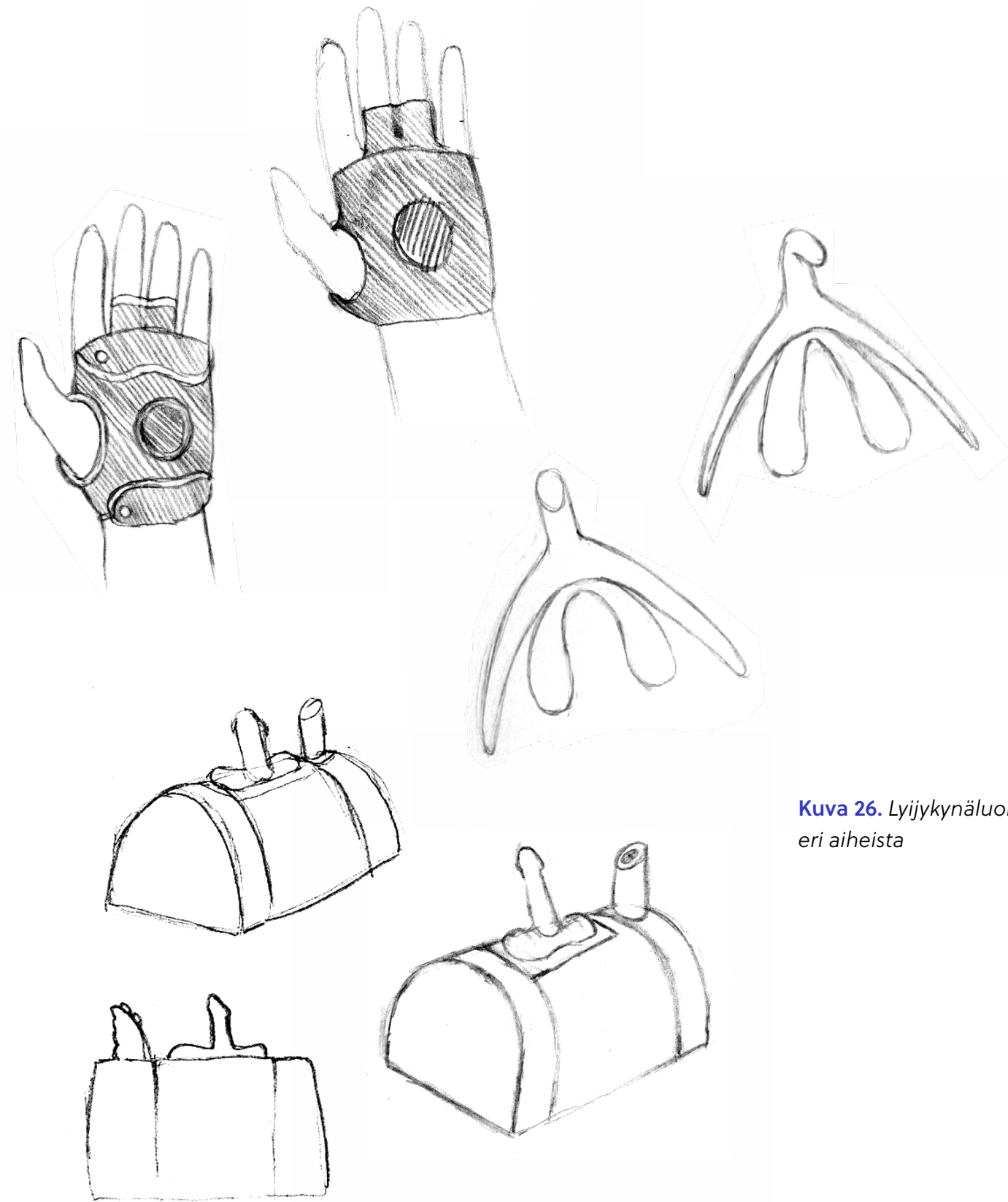
Luonnosten tekeminen lyijykynällä oli sulavaa ja useimpien kuvien kohdalla jo muutamasta luonnoksesta valikoitui lopullinen versio. Vain kuvat joissa oli ihmishahmoja, tuottivat vaikeuksia. Niihin sopivat referenssikuvat olivat usein laadultaan huonoja ja esimerkiksi kuvakulmat olivat epäkäytännöllisiä. Näissä tilanteissa tein useita luonnoksia ja käytin useita eri referenssikuvia löytääkseni hyvän kuvakulman.

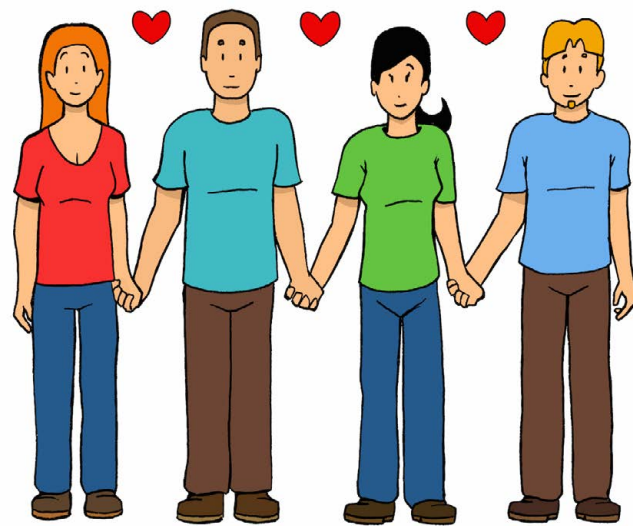
Kuva 25. Lyijykynäluonnoksia ihmisistä ja apuvälineistä

Toimeksiantajalla saattoi olla joidenkin aiheiden kohdalla visio, millaista kuvaa he etsivät. Sain hyviä referenssikuvia, jotka ohjasivat suunnittelua-
ni eteenpäin. Ahonen (2021) kertoi, että hän totesi esimerkiksi gynekologin käyntiä esittäviä referenssikuvia etsiessään niiden puutteellisuuden ja sai asiakkaalta neuvoja aiheen kuvittamiseen.

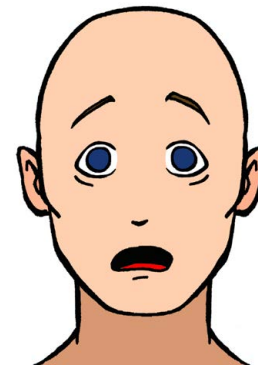
Aiheiden yksinkertaistaminen on selkokuivissa yksi suurimmista haasteista. Kuvassa 26 on eri aiheiden luonnosversioita. Näiden avulla pohdin eri yksityiskohtien kohdalla, mitkä ovat oleellisia aiheen hahmottamiseen ja mitkä täysin turhia. Tässä apuna toimi toimeksiantaja, joka antoi palautetta kuvien selkeyteen ja sopivaan kuvakulmaan.

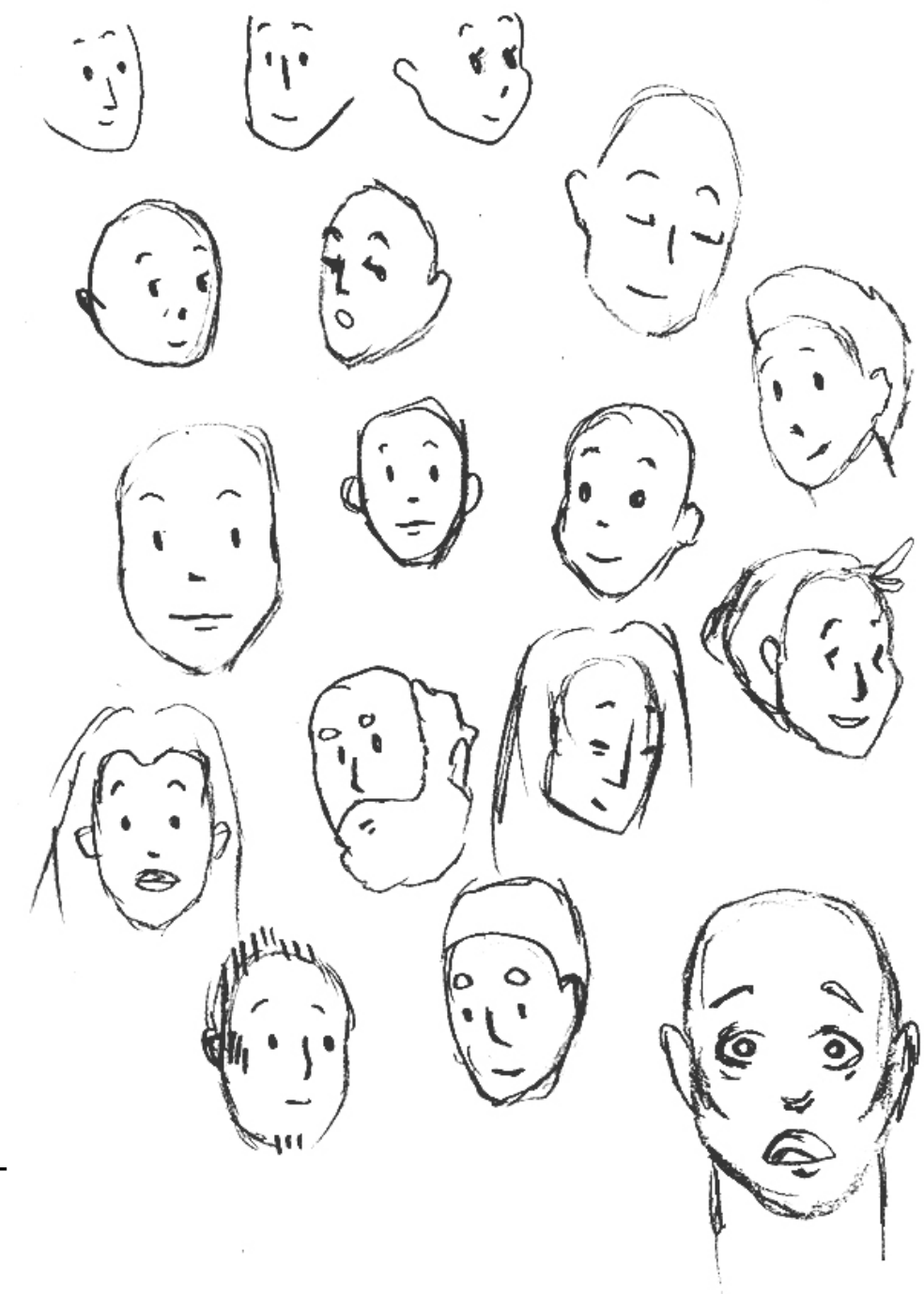
Kuva 26. Lyijykynäluonnoksia eri aiheista

Kuva 27. Monisuhde
(Ahonen, SelkoSeks)

Kuva 28. Pelloissaan, kauhuissaan
(Ahonen, SelkoSeks)

Kuva 29. Luonnosteluvaiheessa toteutettuja lyijykynäjäljennöksiä Ahosen erityyillisistä ihmishahmoista

Kuvapankissa olevat ihmishahmot

Perehdyin Ahosen ihmishahmoihin pitääkseni kuvitustyylin samankaltaisena. Perehtyessään selkokuviin Ahonen (2021) kiinnitti huomiota siihen, että niissä käytettiin usein lapsenomaisia hahmoja. Omissa kuvituksissaan Ahoselle oli tärkeää, että hahmot eivät olleet liian tyyliteltyjä ja että ne oli tehty aikuisen mittasuhteisiin. Ahonen halusi pitää kuvien tyylin riittävän yksinkertaisena, jotta kuvitustyylin pitäminen yhtenäisenä suuressa määrässä kuvia on mahdollista. Yksinkertainen tyyli mahdollistaa myös kuvien tarkastelun pienestäkin koosta.

Kuvista 27 ja 28 voidaan nähdä, että kuvien ihmishahmojen tyyli vaihtelee, mikä erottui lähinnä hahmojen kasvoista. Kuvissa, joissa ihmishahmo on

kokonaisuutena, kasvojen kuvitustyyli saattoi olla hyvin yksinkertaistettu jopa siihen pisteeseen, jossa jokin kasvopiirre, kuten suu oli jätetty kokonaan pois. Lähikuviissa hahmot olivat kasvopiirteiltään realistisempia ja tarkempia. Ahosen (2021) mukaan hän kokeili myös lähikuviin yksintertaisempaa kuvitustyyliä, mutta ei nähnyt sitä sopivaksi, vaan päätyi lisäämään yksityiskohtia esimerkiksi ilmekuviin.

Vertailin Ahosen tyyliä piirtää kasvoja tekemällä nopeita jäljennöksiä erilaisista kasvoista (kuva 29). Kasvojen tutkimista ei viety kuitenkaan tämän pidemmälle, koska päätimme lopulta toimeksiantajan kanssa, että kasvopiirteiden kuvaaminen valittuihin kuviin oli turhaa.

Kuvitustekniikan tutkiminen ja valinta

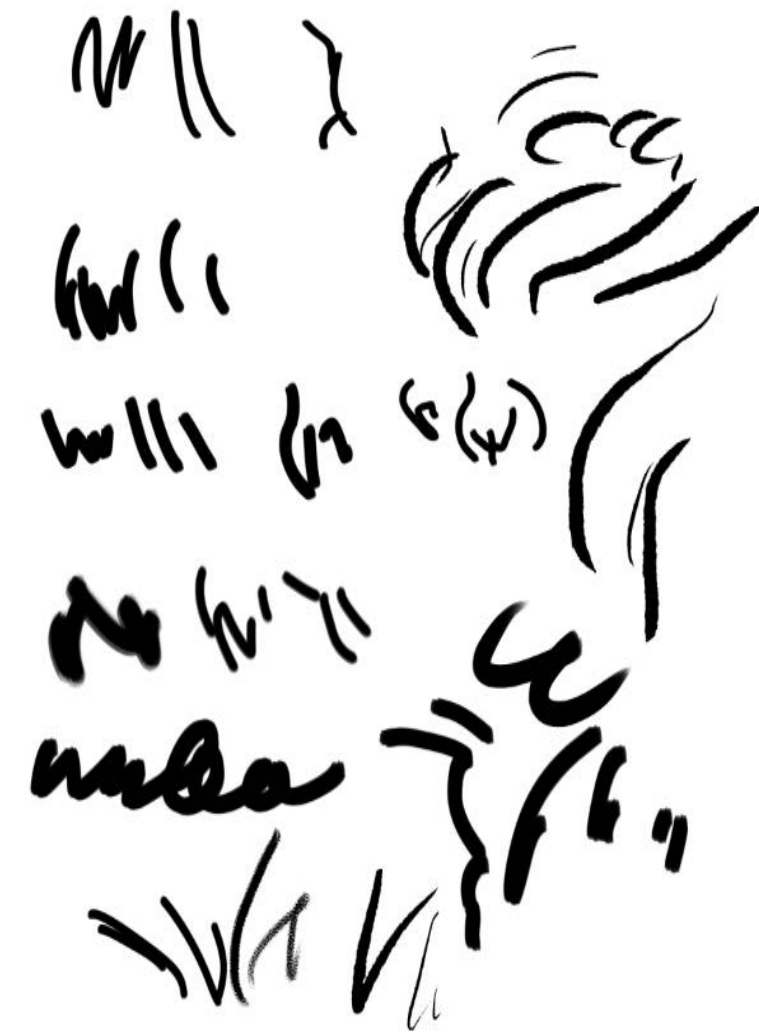
Ahonen (2021) on tehnyt aikaisemmat kuvapankin kuvat musteella ja jälkikäsitellyt, sekä värittänyt ne tietokoneella. Nopeiden kokeilujen avulla tutkin, millä tekniikalla saisin tehokkaasti tuotettua yhteistä jälkeä Ahosen kuvien kanssa.

Ahosen tekemissä kuvissa näkyy mustekynällä tehty viiva ja piirustusjälki on välillä lähes sarakuvamainen. Nopeita kokeiluja sivellinkärkisellä mustekynällä tehdessäni (kuva 30) totesin, että käsin piirtämällä en pääse vaivattomasti samaan jälkeen kuin Ahonen. Kuvitusjälki jäi aina joltain osin karkeammaksi kuin Ahosella. Käytössä ei ollut valopöytää, joka olisi mahdollistanut uusien versioden nopean käsin kuvittamisen ja siirryin kuvittamaan digitaalisesti.

Varauduin siihen, että kuvitettaessa selkokuvia ensimmäistä kertaa voi prosessin aikana kuvituksiin tulla paljonkin muutoksia. Pyrin löytämään Ahosen tyyliä vastaavan tavan kuvittaa digitaalisesti, jotta muutosten tekeminen olisi sujuvampaa ja otin kokeiluun piirtopöydän, sekä Photoshopin. Kuvassa 31 näkyy kokokeiluja eri siveltimillä, joista lopulta mukaan valikoitui sivellin, jonka jäljessä näkyy samaa karkeutta, kuin musteen jäljessä.

Kuva 30. Nopeita kokeiluja mustekynällä

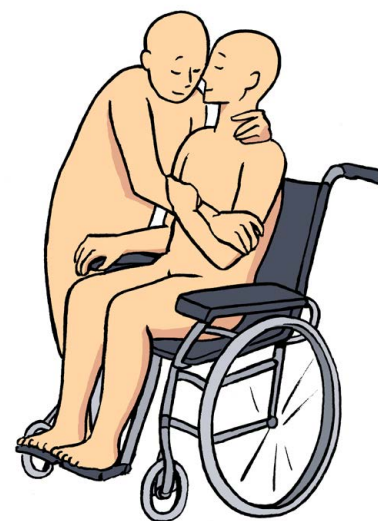
Kuva 31. Eri siveltimien jälkiä Photoshopissa

Ihmishahmojen muodostuminen

Toimeksiantajan toivoi kuvissa olevien henkilöiden olevan mahdollisimman neutraaleja ja kuvissa ei ole tarvetta esittää esimerkiksi sukupuolielimiä. Olisin mielelläni syventynyt neutraalin ihmishahmon aiheeseen enemmän, mutta aikaa tälle ei opinnäytetyön puitteissa riittänyt ja päädyin käyttämään saman tyyliä hahmoja, kun Ahonen oli käyttänyt (kuva 32).

Kekkonen (2021) kertoo, että voidaan pohtia olisiko katsojan helpompaa saada kosketuspintaan kuvaan, jos kuva olisi saatavilla useammalla eri ihonvärillä. Tummaihoisella autismin kirjon henkilöllä kuvaan samaistuminen voi olla vaikeampaa, jos siinä esiintyy vaaleaihoinen ihminen. Samoin voidaan miettiä, miten kehitysvammainen henkilö samaistuu kuvaan neurotyypillisestä vammattomasta ihmisestä. Kekkonen kuitenkin mainitsee, että näiden aiheiden äärellä on riski käyttää stereotyyppioita, koska yhtä mallia ei ole. Silloin voidaan pohtia, valitaanko pienin paha ja tässä tapauksessa kuvitetaan neurotyypillisiä vammattoman näköisiä ihmisiä.

Toimeksiantajan valitsemassa luonnoksessa pyörätuolia käyttävästä henkilöstä kuvakulma oli samantyylinen, kuin muissa Ahosen tekemissä kuvissa, jotka sisältävät pyörätuolin. Luonnoste-

Kuva 32. Pyörätuolissa (Ahonen, SelkoSeks)

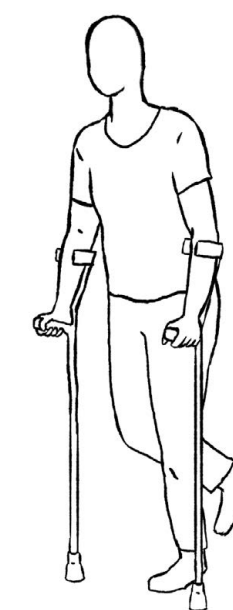
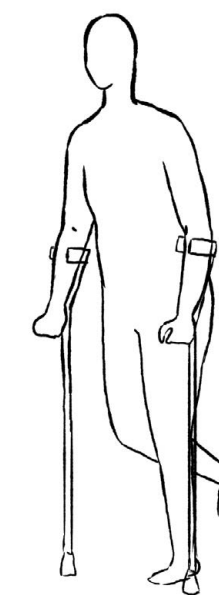
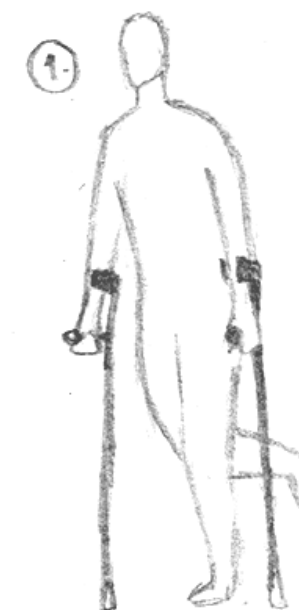
Kuva 33. Pyörätuolia käyttävän henkilön luonnosvaiheita

Kuva 34. Kynnärsauvoja käyttävän henkilön hahmottuminen.

luvaiheessa (kuva 33) käytin kuvaan jälleen useita valokuvia referenssiksi, mutta lopulta päädyin kuvaamaan yksityiskohdat hyvin samantyyliisellä, kuin Ahosen kuvissa. Ahosen kuvassa selkeyttä tuo se, että taka-alalle jäävät yksityiskohdat esimerkiksi pyörätuolista on jätetty kuvaamatta.

Useimmissa kuvissa turhia yksityiskohdita karsittiin jättämällä vaatteiden kuvaaminen pois. Näin huomio keskittyy kuvan aiheeseen paremmin. Kynnärsauvoja käyttävän henkilön (kuva 34) kohdalla vaatteiden kuvaamisessa tehtiin poikkeus. Koen tämän liittyvän mielikuvaan siitä, että kynnärsauvoja käytetään usein liikuttaessa ulkona.

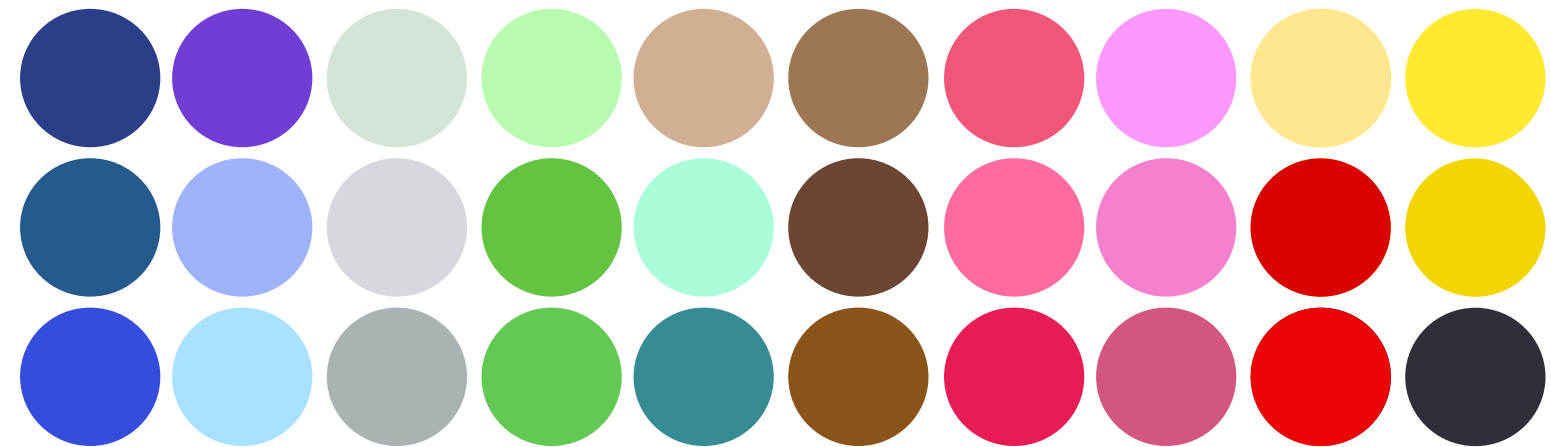
6.3 Värien valitseminen

SelkoSeks- kuvapankin väripaletin tutkiminen

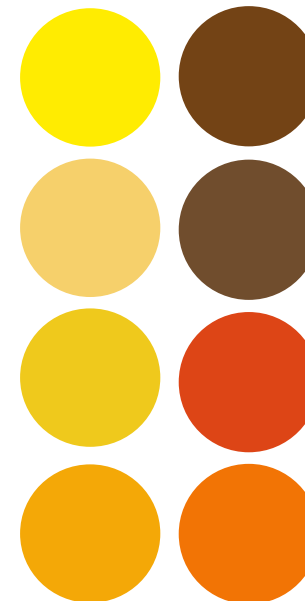
Ahonen (2021) kertoi tutkineensa Papunetistä löytyvien kuvien värejä ja päätyneensä SelkoSeksin kuvissa selkeään väripalettiin. Hän totesi, etteivät voimakkaat varjostukset toimi kuvissa ja asiat tulee kuvata realistisesti, esimerkiksi ihonvärin tulee olla luonnollinen.

Tutkin Ahosen käyttämiä värejä selaamalla kuvapankin kuvia läpi ja ottamalla niistä värinäytteitä. Kuviosta 3 voidaan nähdä, että väripaletti ei ole täysin yhtenäinen ja väreistä voi huomata pieniä sävyeroja. Totesin kaikkien kuvapankin värien läpikäymisen turhaksi, koska kuvissa ei esiinny selkeitä toistuvia päävärejä. Vaikka sävyjen skaala on laaja, esimerkiksi murrettuja sävyjä niissä esiintyy vähän ja hallitsevat värit ovat kirkkaita ja hyvin toisistaan erottuvia.

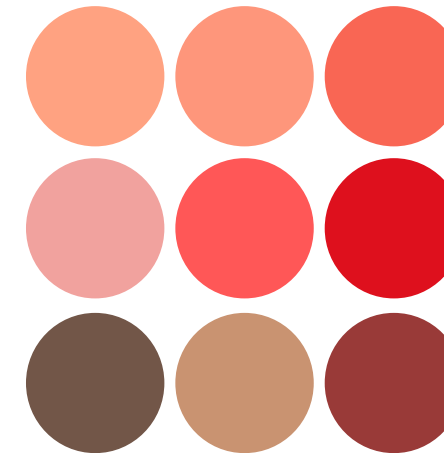
Vaatteet, esineet, grafiikat:

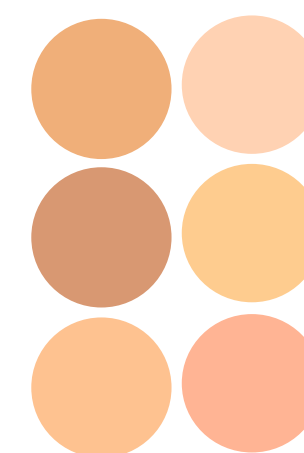
Hiukset:

Kehon anatomia:

Ihonvärit:

Kuvio 3. SelkoSeksin kuvissa käytettyjä värejä.

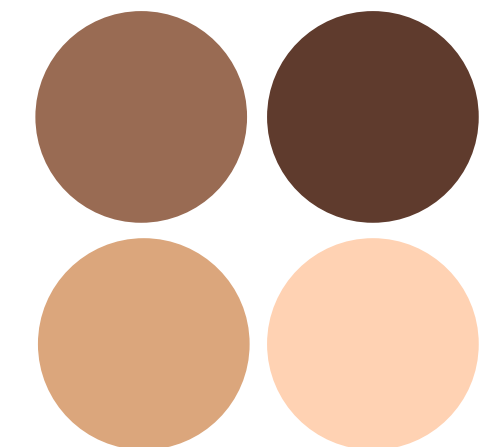
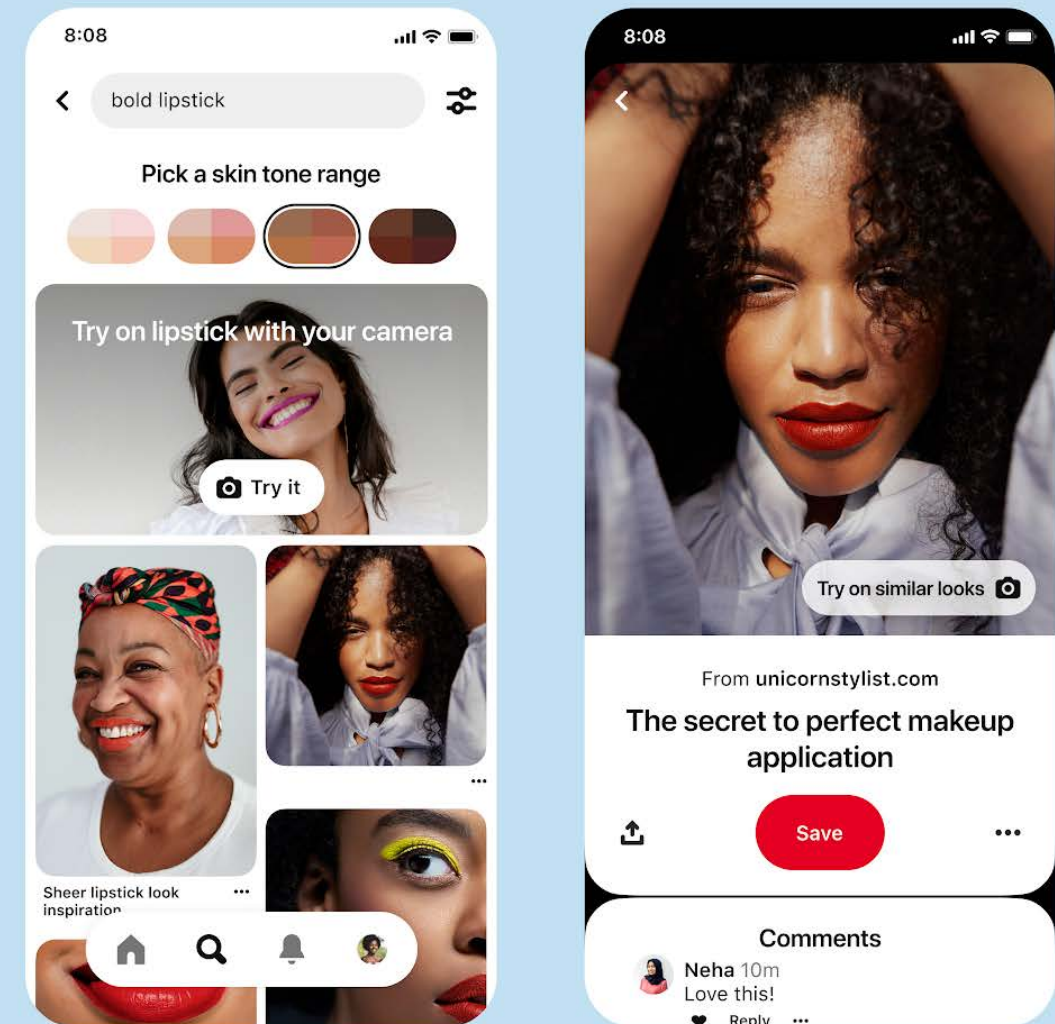
Ihonväripaletin rajaaminen

Merkittävin täydennys kuvapankin väreihin oli toimeksiantajan toive ihonvärien lisäämisestä. Kuvapankin kuvien muokkaaminen käyttäjän toimesta opinnäytetyön tekohetkellä ei ole mahdollista, eli käyttäjä ei voi muuttaa esimerkiksi kuvien ihonväriä. Kuvat ovat yksittäisiä valmiita kuvia, joten niiden ihonvärien skaala on rajallinen.

Kuvissa ihonvärien pohjana oli tarkoitus käyttää muutamaa kattavaa väriä. Pinterest Engineering (2020) kertoo blogissaan, että sosiaalisen median ja kuvahaun palvelu Pinterestin käyttäjien suurin pyyntö oli, että he halusivat tulla edustetuksi palvelussa. Vuonna 2018 Pinterest laati kuvahakuun ensimmäisen version uudesta ominaisuudesta, ihonvärivalikoimista (engl. *skin tone ranges*). Ominaisuuden uudemman version kehityksessä analysoitiin laajasti monimuotoisten kauneuteen ja

muotiin liittyvien valokuvien valikoimaa. Hakuominaisuuden avulla käyttäjillä on mahdollisuus valita neljästä ihonväripaletista etsiessään kauneuteen liittyviä kuvia (kuva 35). Käytin näitä väripaletteja pohjana ja päädyin neljään väriin, joita käytin kuvapankin ihmishahmoissa (kuvio 4).

Kuva 35. (Pinterest Engineering Blog)

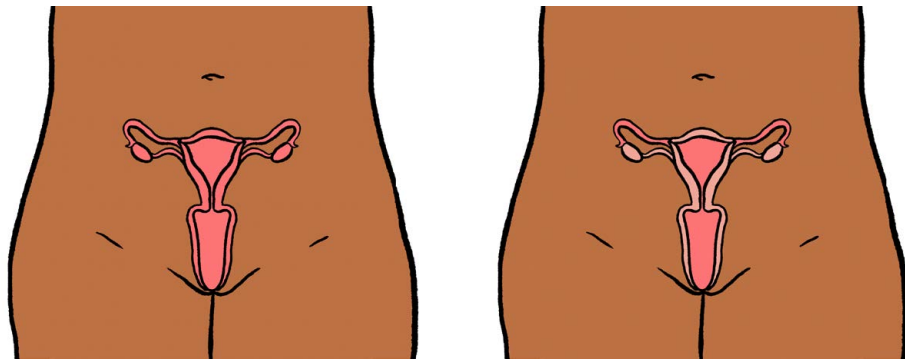

Kuvio 4. Ihonväripaletti

Kuvien värittäminen

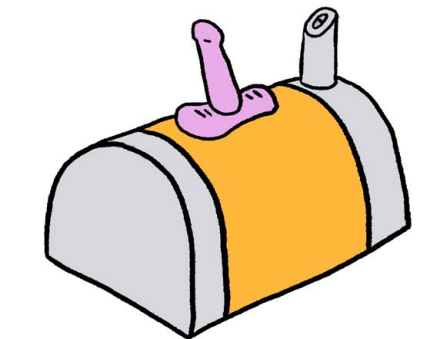
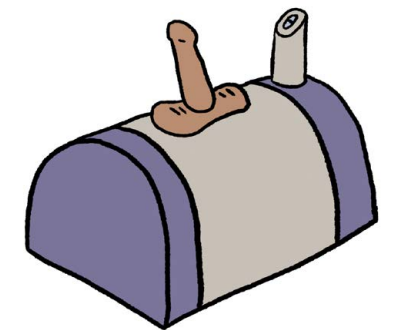
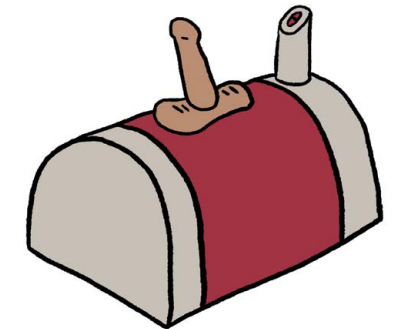
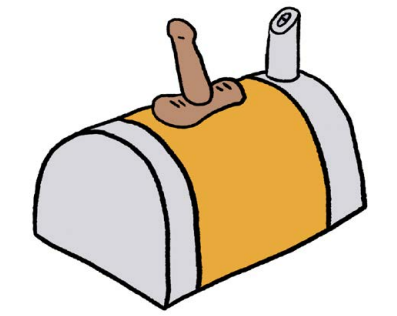
Kuvien värittämisessä pohjana toimi Ahosen käyttämiä värejä. Merkittävin muutos väreissä oli, jos testausvaiheessa niiden kontrasti ei ollut riittävän erottuva muista ympäröivistä väreistä (kuva 36).

Sisäelinten värittämisen aikana otin toimeksiantajan kanssa esille, toisiko useampi vaaleanpunaisen sävy selkeyttä kuvaan. Toimeksiantaja pohti, onko kaksivärisyydelle faktaperustaa, mutta totesi elinten olevan kuitenkin selkeämpiä kaksivärisenä. Kuvasta 37 voidaan nähdä miten värien sävyerot vaikuttavat kuvan selkeyteen.

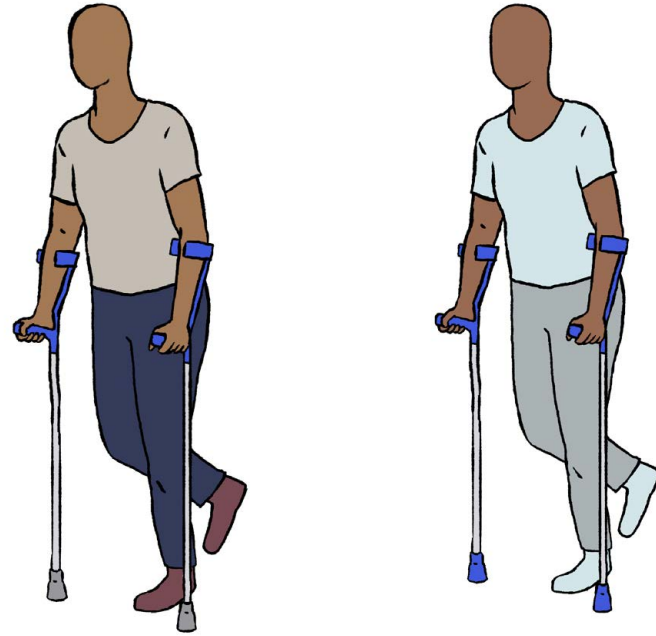

Kuva 37. Kohtua ja munasarjoja esittävän kuvan värikokeiluja

Vertaillen valokuvia referenssiksi tuli esille, että mustan, sekä vaaleanpunaisen ja violetin sävyt toistuvat paljon. Useissa apuvälineissä musta toimii neutraalina päävärinä, mikä on selkokuvan kannalta epäkäytännöllistä, koska se vaikeuttaa objektin yksityiskohtien erottumista. Kokeilin kuvissa usein kirkkaita, mutta referenssikuvista poikkeavia värejä ja esitin toimeksiantajalle eri väri vaihtoehtoja (kuva 36). Totesimme toimeksiantajan kanssa, että myös panokoneessa toimii ihonväristä poikkeava väri ja päädyin käyttämään violettia, jota Ahonen on käyttänyt paljon.

Kuva 36. Panokoneen eri väri vaihtoehtoja

Kuva 38. Kynnärsauvoja käyttävän henkilön värikokeiluja

Apuvälineet olivat pääosassa useassa kuvassa ja niiden erottuvuus oli tärkeää. Monen kuvan kohdalla eri objektien erottuvuutta toisistaan parannettiin lisäämällä väreihin kontrastia. Kuvassa 38 näkyy eri väri vaihtoehtoja kynnärsauvoja käyttävän henkilön vaatetuksesta, jonka toimeksiantaja toivoi olevan hyvin neutraalia. Liian tummat ja murrettut värit tekivät kuvasta epäselvän.

Värien valitsemisessa totesin sinisen sävyjen erottuvan hyvin eri ihonväreistä ja tämä on huomattavissa myös lopullisista kuvituksista. Harmaan ja sinisen sävyillä on pyritty tuomaan kuviin neutraaleja, mutta toisistaan erottuvia pintoja ja tarvittaessa korostamaan eri objekteja.

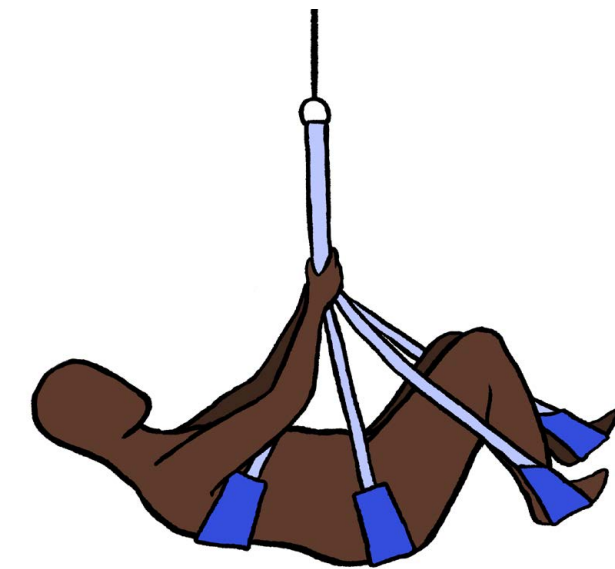
Kuva 39. Vessa (Ahonen, SelkoSeks)

Ahosen kuvissa tausta kuvataan lähinnä jos sille on syy, kuten kuvattaessa tilaa (kuva 39). Opinnäytetyön kuvat ovat esitetty ilman taustaa, sillä ympäristön kuvaamiselle ei nähty tarvetta.

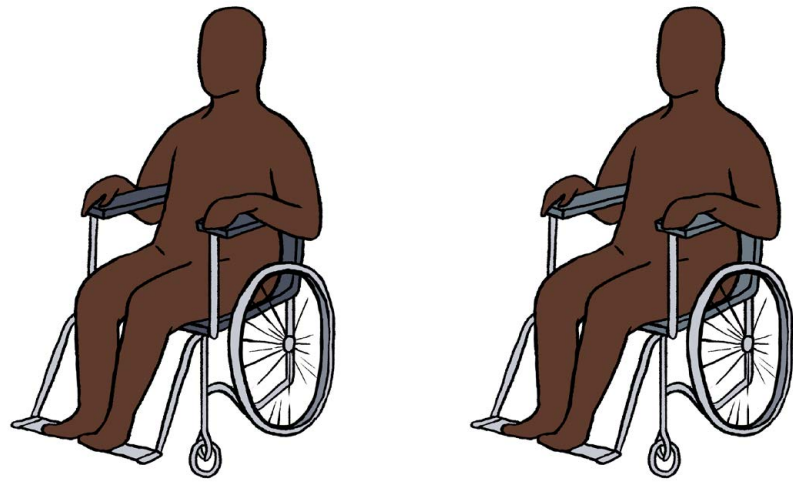
Ahonen käyttää kuvissaan varjoja vain vähän. Ne on kuvattu usein vain pienellä värierolla (kuva 40). Keinukuviin kokeilin kevyttä varjoa taustalla oleviin raajoihin erottaakseni niitä hieman etu-alasta (kuva 41). Toimeksiantajan kanssa totesimme kuitenkin, että kuvat toimivat myös ilman varjojen kuvaamista.

Kuva 40. Vauva (Ahonen, SelkoSeks)

Kuva 41. Keinun varjostusten kokeilu

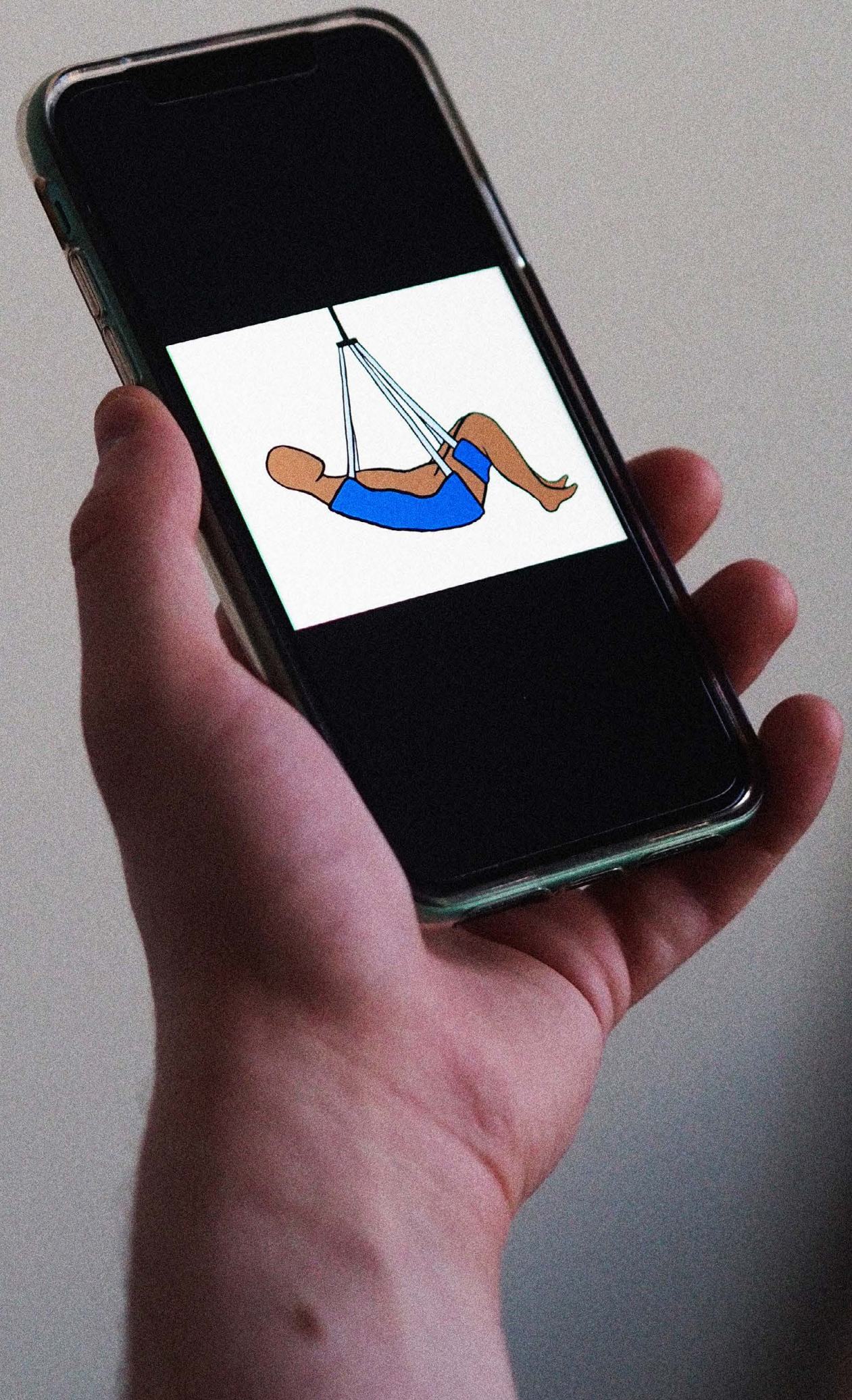

Kuva 42.

6.4 Kuvien viimeistely

Kuvitusprosessin viimeisessä vaiheessa kuvia tarkasteltiin vielä puhelimen näytöltä. Vaikka tietokoneella kuvien tarkastelu pienessä koossa on mahdollista, halusin nähdä käytännössä ovatko kuvien elementit tasapainossa ja erottuvatko ne. Muutoksia tuli lähinnä kuvien rajaukseen, jos tyhjää tilaa jäi liikaa tai liian vähän.

Tummimman ihonvärin kohdalla musta ääriiviiva ei auttanut erottamaan pintoja toisistaan. Tämä tuli esille lähinnä kuvassa pyörätuolia käyttävästä henkilöstä, jossa vaalensin pyörätuolin väriä muita kuvia vaaleammaksi.

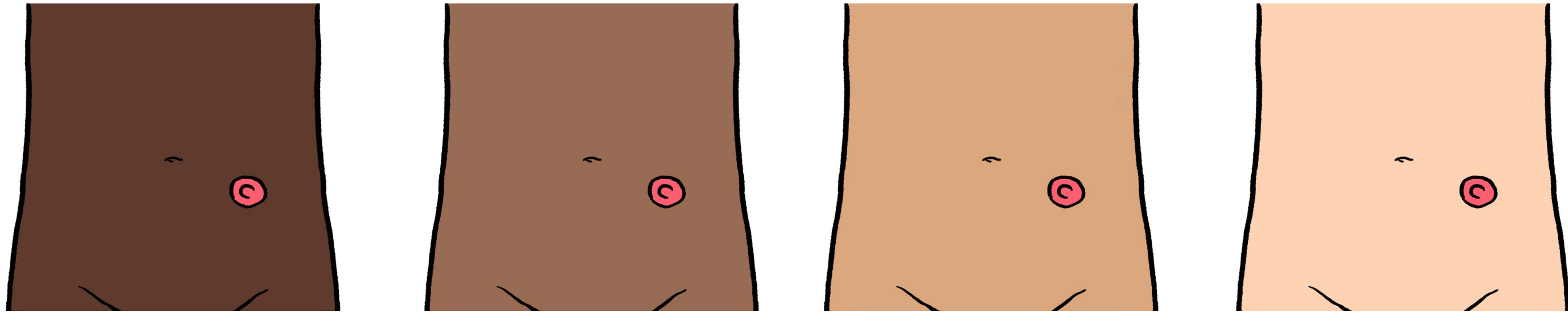

Kuva 43.

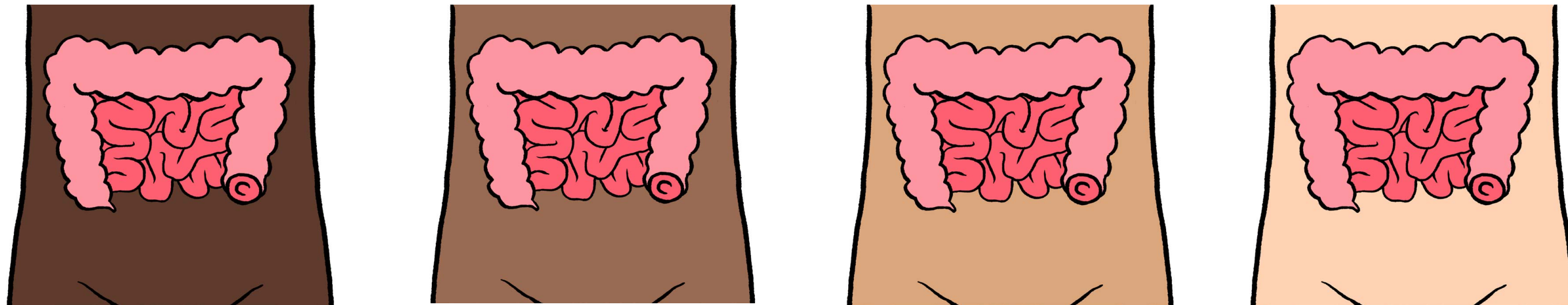
7

LOPULLISET
KUVITUKSET

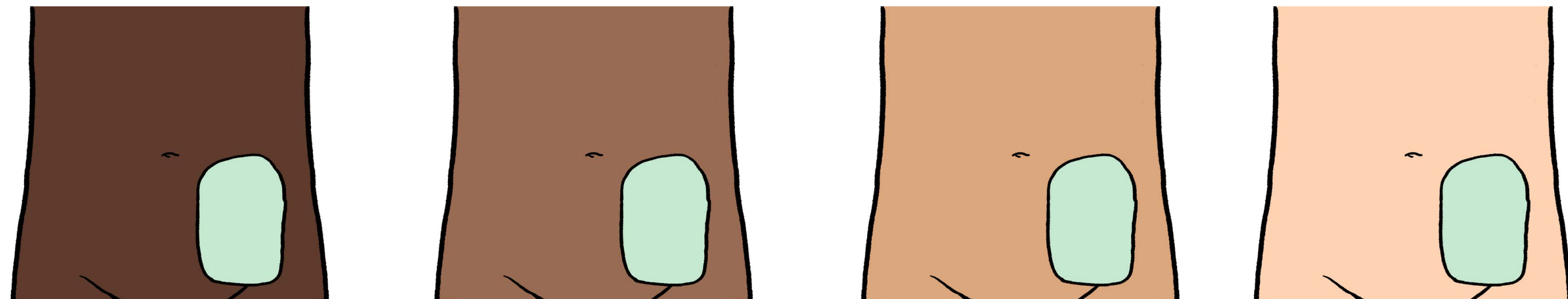

Kuvat 44-47. Avanne (aukko)

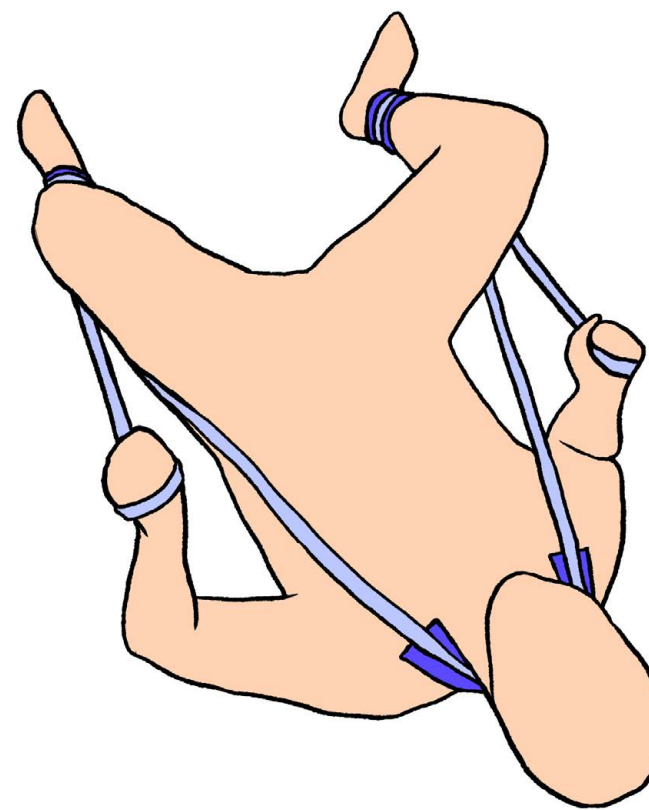
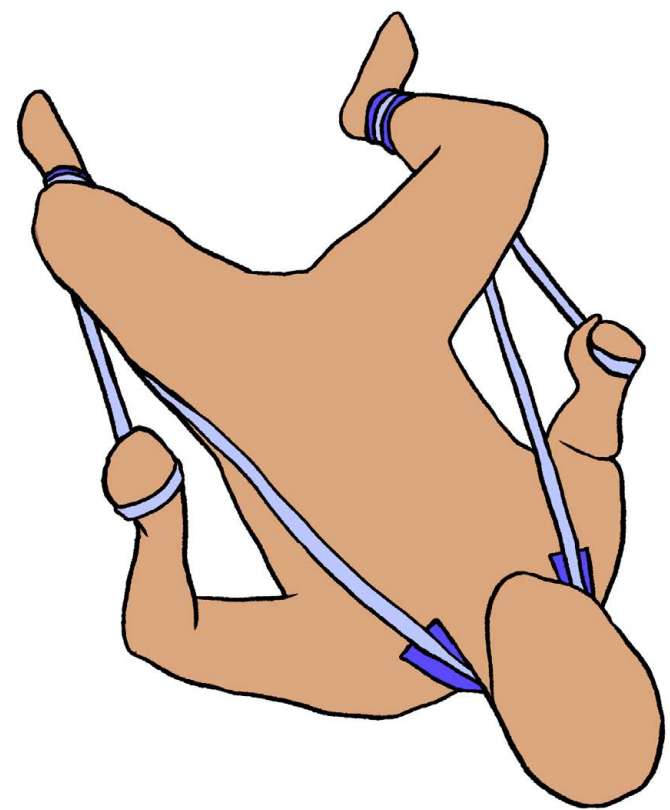
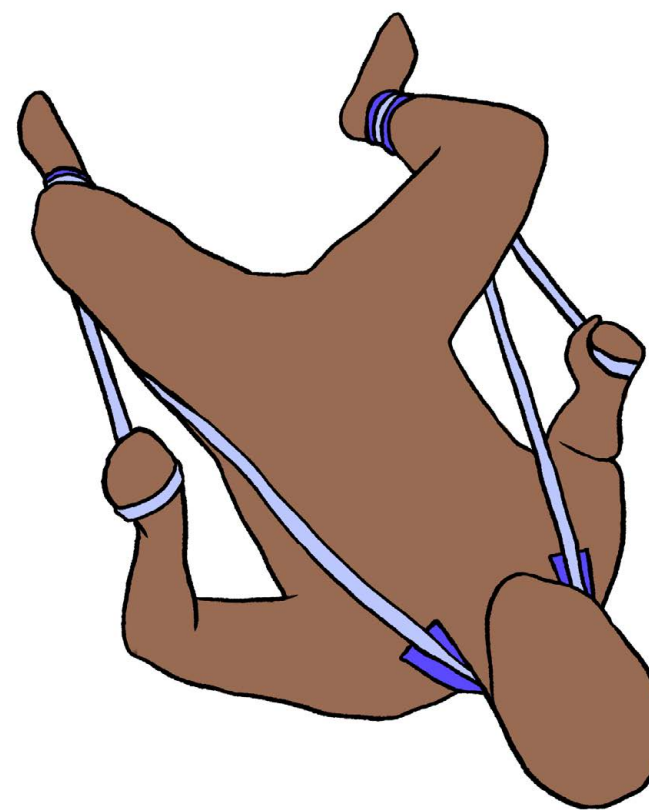
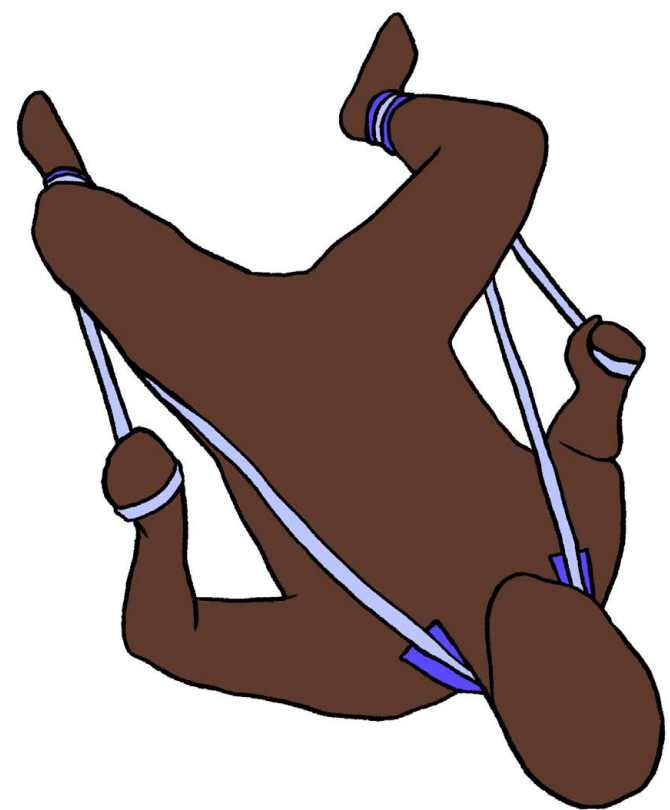

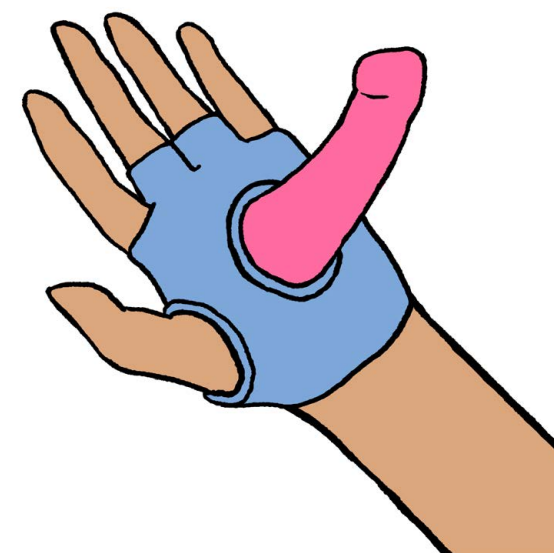
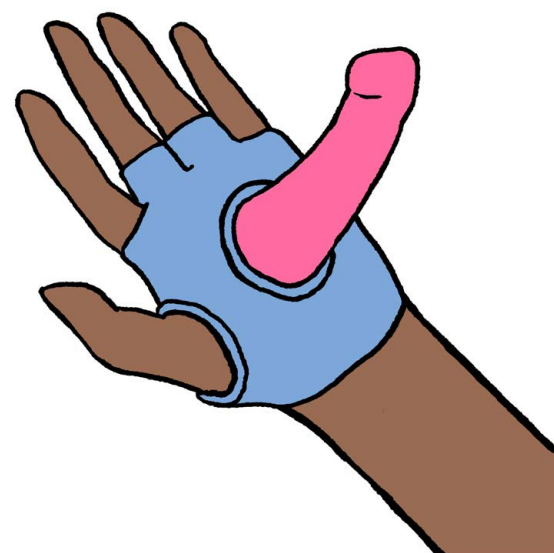
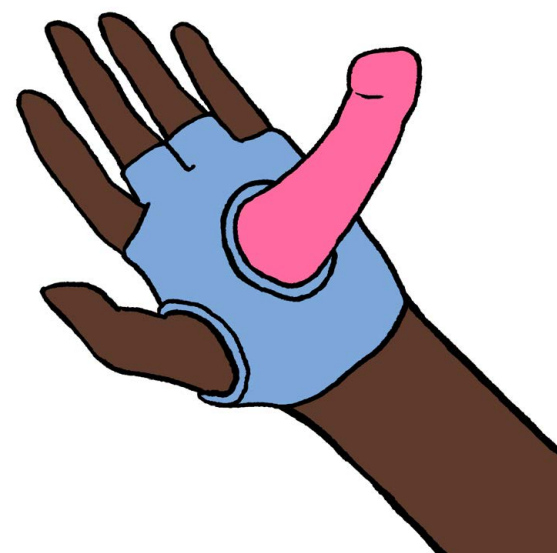
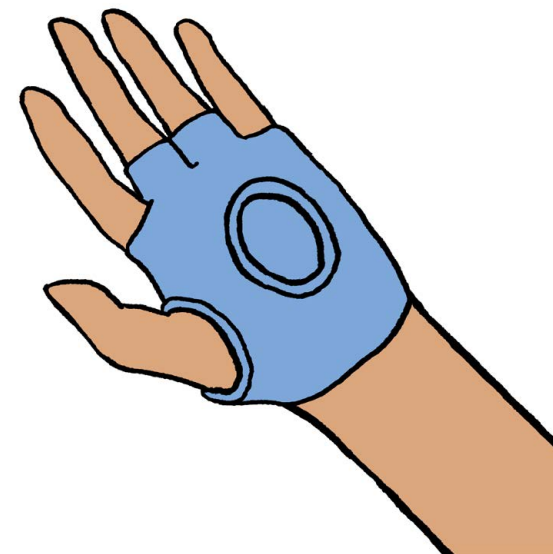
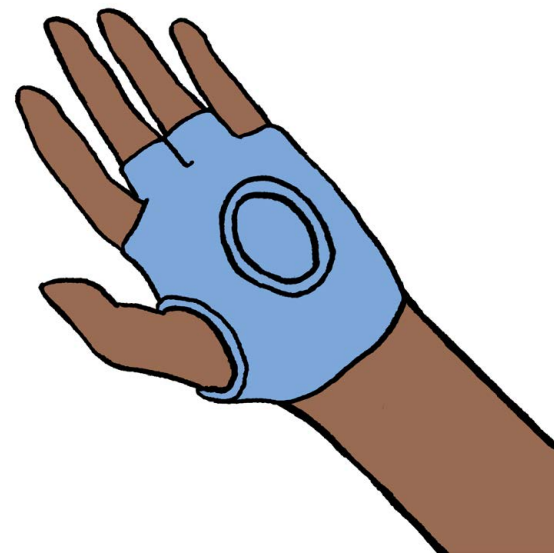
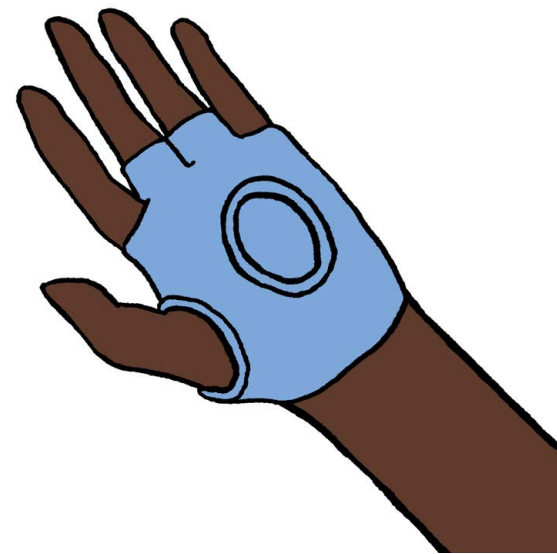
Kuvat 48-51. Avanne (suolisto)

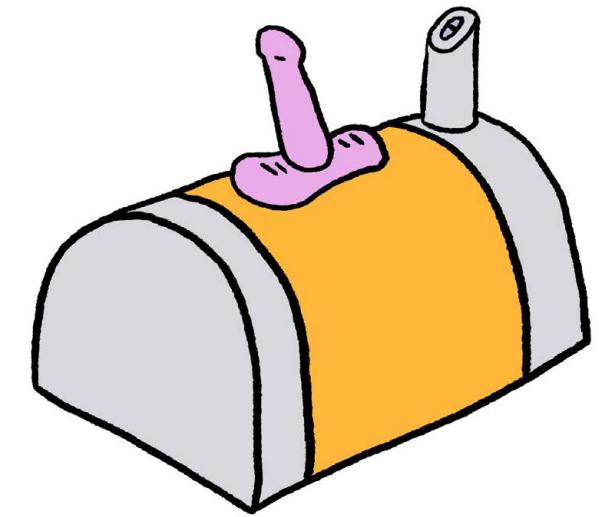
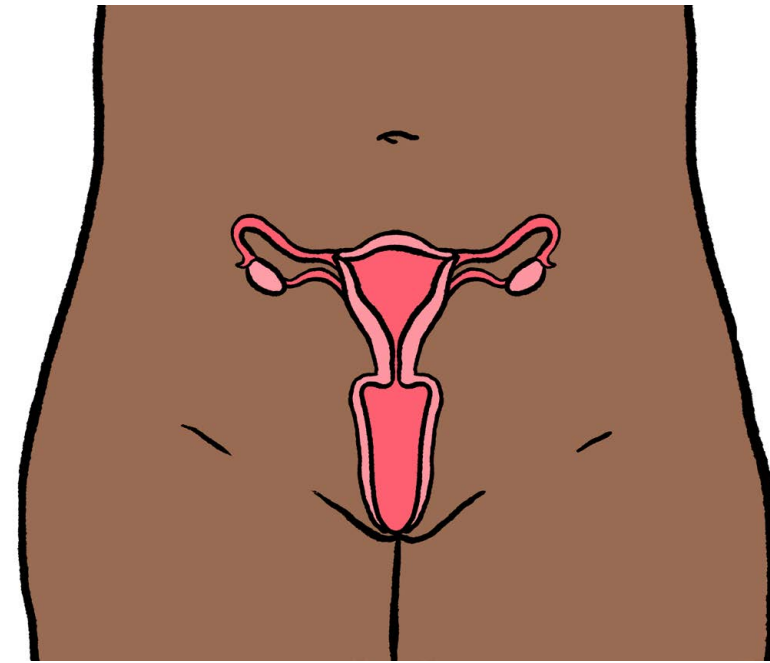
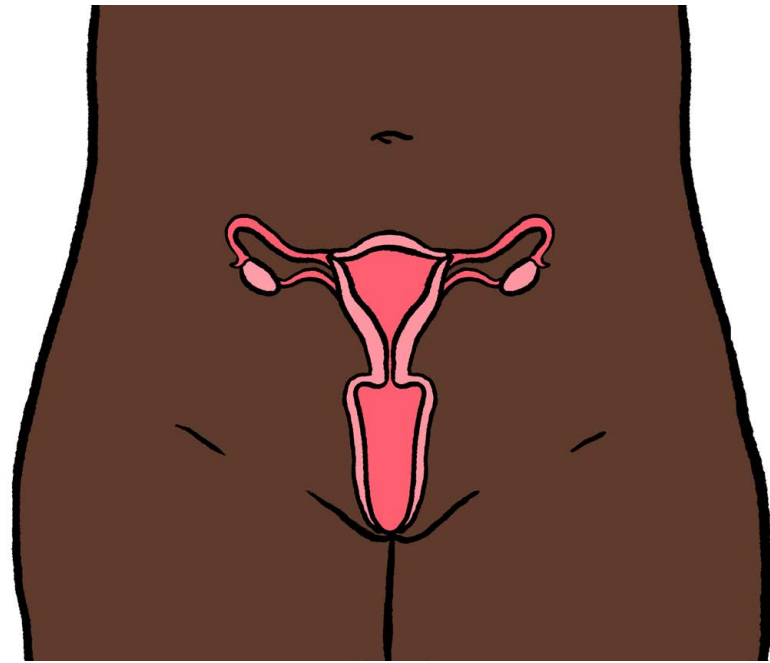
Kuvat 42-55. Avannepussi

Kuvat 56-59. Jalkakahleet

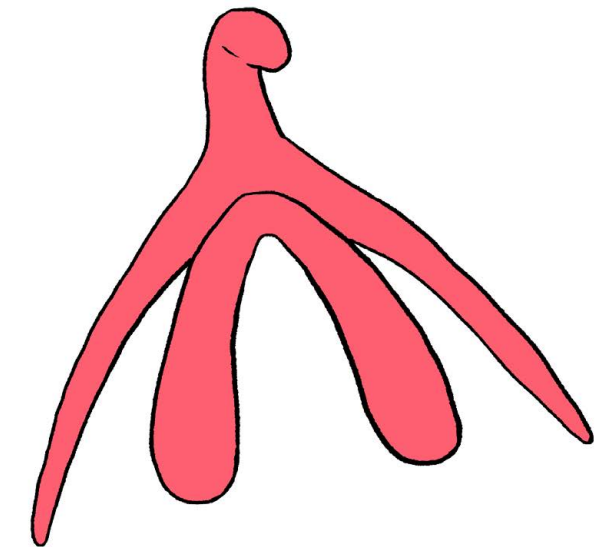
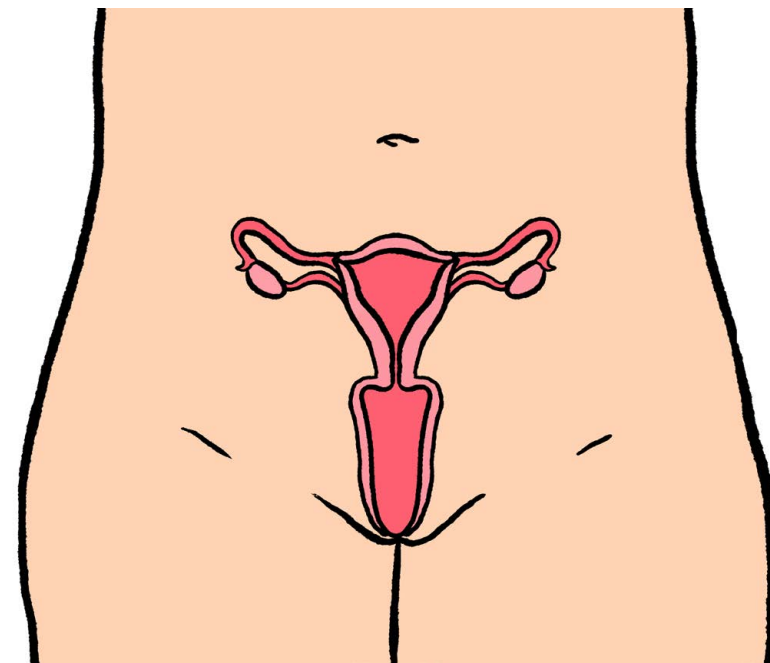
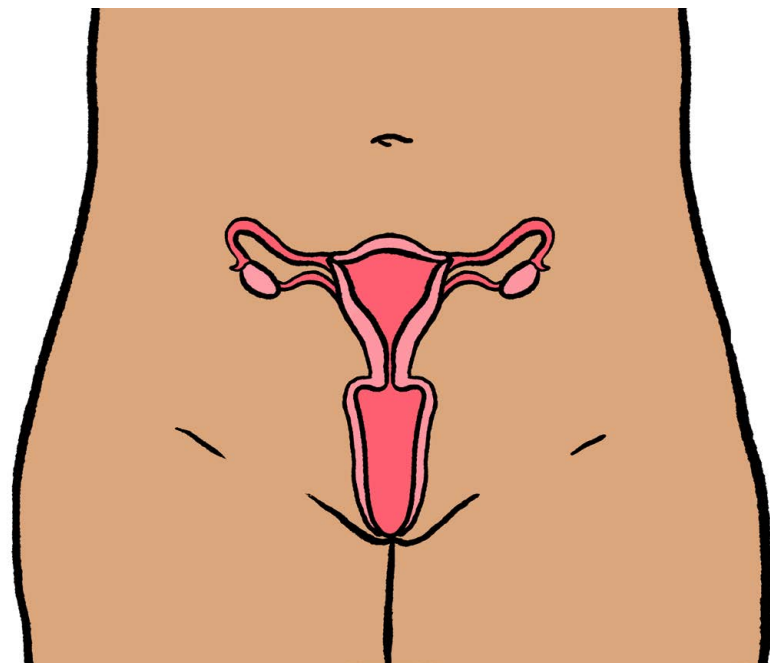

Kuvat 60-67. Käsiharness
dildolla ja ilman

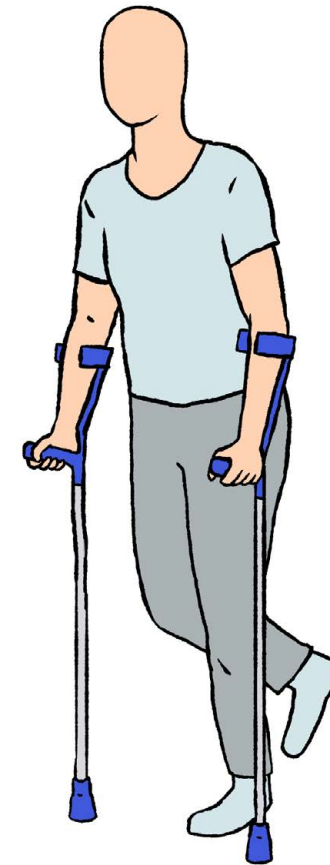
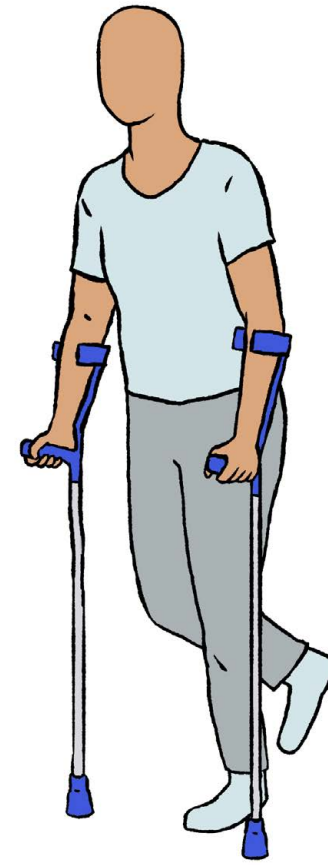

Kuva 72. Panokone

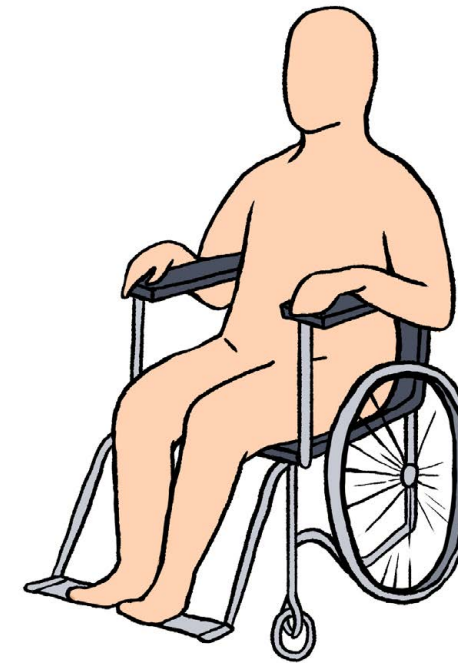
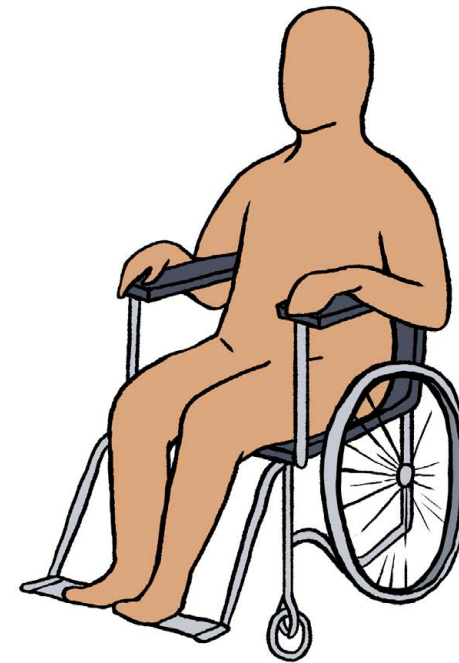
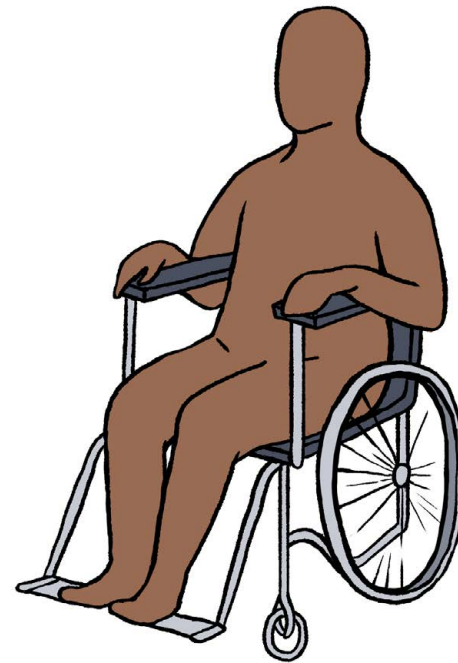
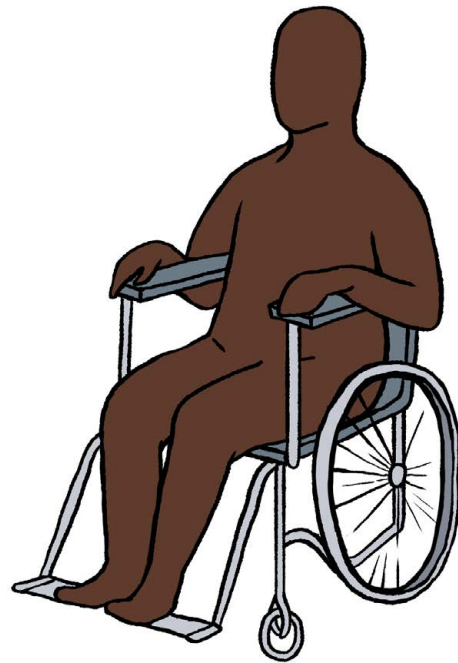

Kuva 73. Klitoriksen anatomia

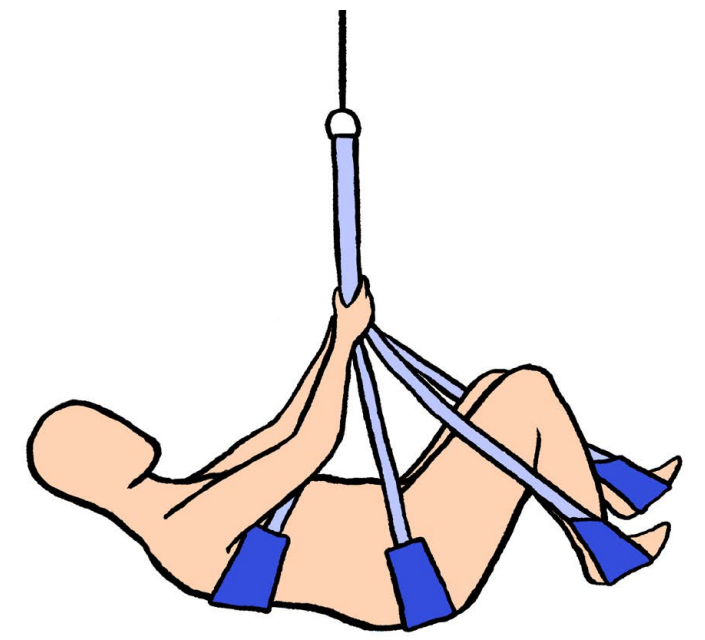
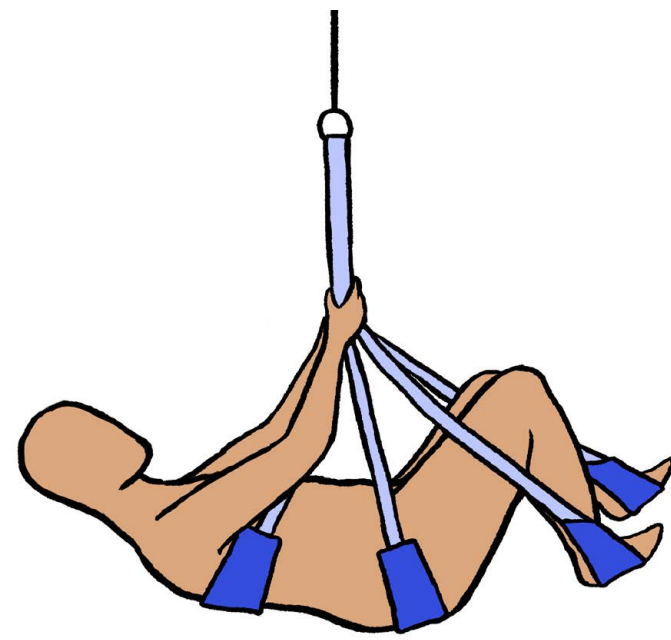
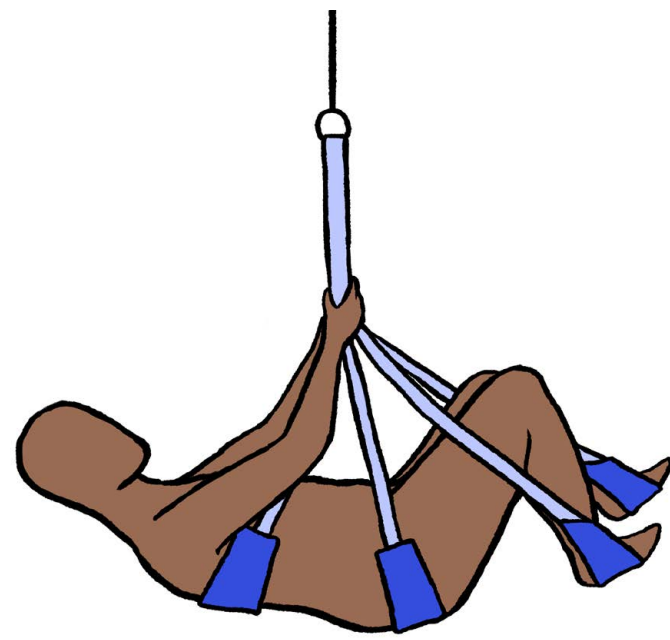
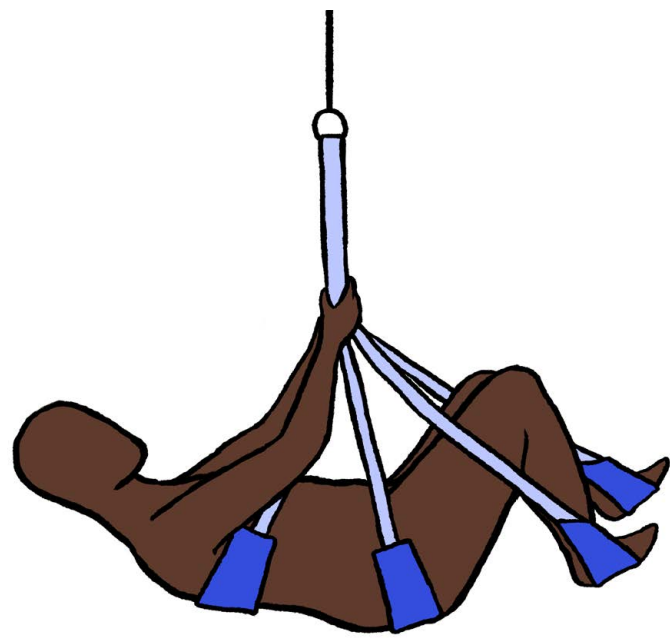
Kuvat 68-71. Kohtu ja munasarjat

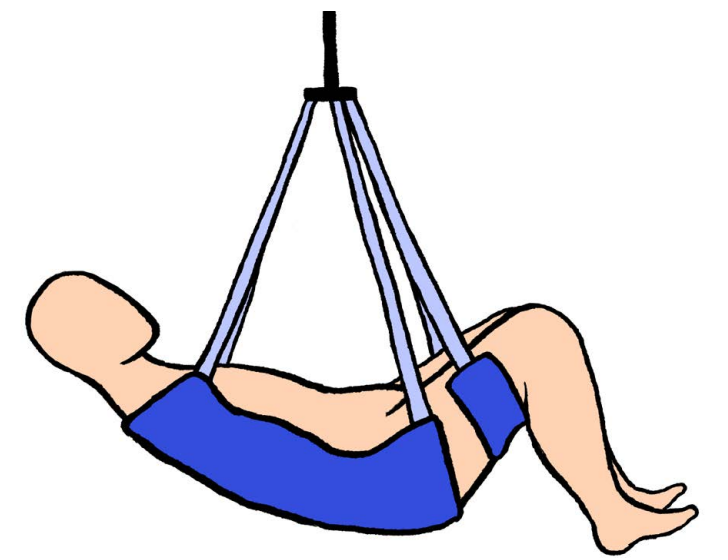
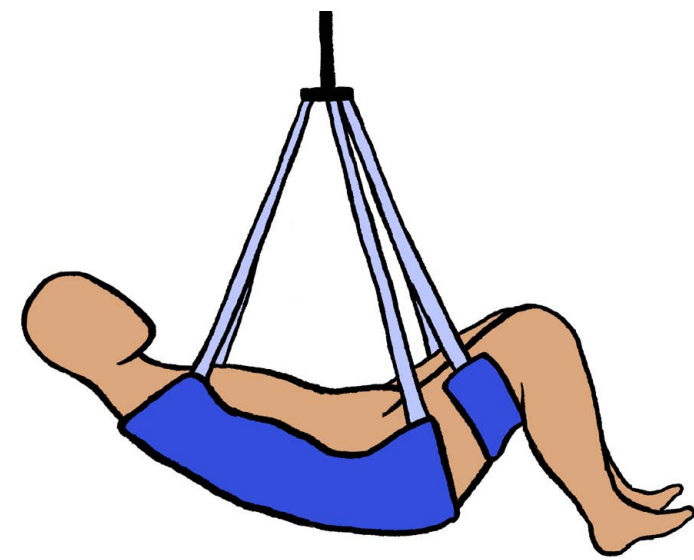
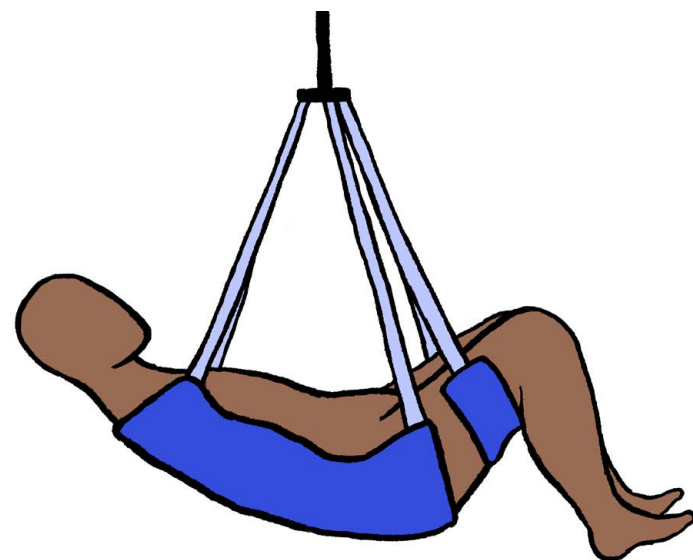
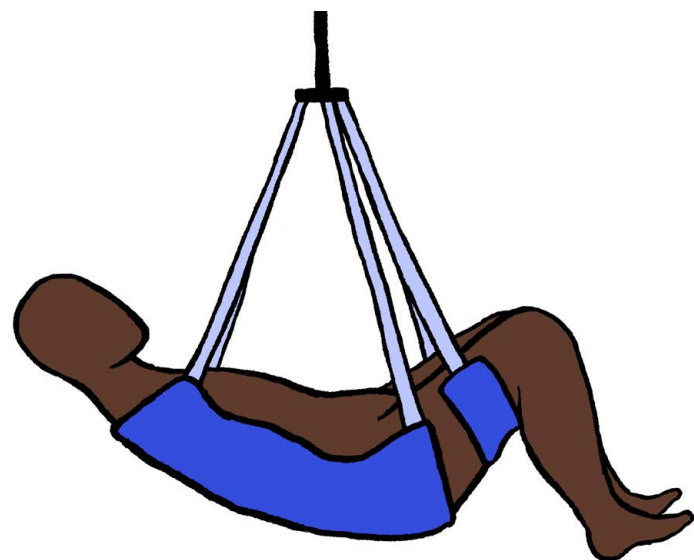
Kuvat 74-77. Kynnärsauvoja käyttävä henkilö

Kuvat 78-81. Pyörätuolia käyttävä henkilö

Kuvat 82-85. Seksikeinu 1

Kuvat 86-89. Seksikeinu 2

8

PÄÄTÄNTÖ

8.1 Arviointi

Opinnäytetyön päämääränä oli tutkia, kuinka tehdä selkokuvia seksuaalisuudesta ja ihmiskehosta. Suoraa vastausta tutkimuskysymykseeni ei ole, koska kuvien käyttötilanteet ja käyttäjät voivat vaihdella niin paljon. Aiheen laaja teoreettinen tutkiminen antoi kuitenkin suunnittelu- ja kuvitusprosessille hyvän pohjan.

Selkoviestintään tutustuminen oli hyvin kiinnostavaa. Opinnäytetyölleni oleellisen tiedon rajaaminen niin laajasta aiheesta oli välillä todella haastavaa ja kävin lopulta läpi myös paljon teoriaa esimerkiksi selkokielestä, mitä en voinut soveltaa opinnäytetyöhöni. Teoriaan sekottui myös kuvakommunikointiin tutustumista, ja veto kuvakommunikointikuvan ja selkokuvan välille pelkästään visuaalisesta näkökulmasta oli haastavaa. Vaikka olin uuden aiheen äärellä, koin sen kiinnostavana ja olin motivoitunut oppimaan aiheesta lisää. Koin kuitenkin teorian opiskelun vieneen lopulta liikaa aikaa, mikä oli pois kuvitusten hiomisesta.

Opinnäytetyön toteutuksen aikana tutkin myös sitä, kuinka paljon kuvittajalla on vapauksia tehdä päätöksiä. Huomasin, että selkokuvat toteutetaan usein eri alojen ammattilaisten yhteistyönä ja kuvien visuaalisuuteen vaikuttavat lopulta monet tekijät.

Koen, että minulla oli hyvä kokonaiskuva selkokuvan teoriasta ennen kuvitusprosessin aloittamista. Teorian opiskelu helpotti kuvien suunnittelua ja toteutusta, sekä vähensi sitä, että olisin joutunut tekemään niitä uudestaan. Ahosen tyylin noudattaminen oli tavallaan myös turvallinen ratkaisu, sillä se antoi pohjan monille kuvitusratkaisuille.

Sujuva yhteydenpito toimeksiantajan kanssa tuki opinnäytetyön sujuvaa edistymistä ja sain hyvin vastauksia ongelmakohtissa. Keskustelut myös opinnäytetyön toteutuksen ulkopuolella olevien henkilöiden kanssa veivät työtä paljon eteenpäin ja avasivat solmukohtia. Oli mielenkiintoista kuulla, mihin aiheisiin he pysähtyivät ja mitkä selkokuvan käytännöt tuntuivat heistä vierailta.

Olen tyytyväinen kuvitusten muodostamaan kokonaisuuteen ja näen kuvien istuvan hyvin SelkoSeksiin kuvapankkiin. Myös toimeksiantajalta, sekä Ahoselta saatu positiivinen palaute kuvista viittaa kuvien onnistumiseen.

Merkittävin puuttuva tekijä tuotettujen selkokuvien suunnitteluprosessissa on, ettei niitä ole testattu käyttäjillä opinnäytetyön puitteissa. Ei siis ole vielä mahdollista tehdä varmaa päätelmää, ovatko kuvat käytännössä toimivia ja onko niissä ongelmakohtia, tai puutteita. Pysin suunnittelemaan kuvat annettujen selkokuvan ohjeiden mukaisesti, mutta varmaa päätelmää niiden toimivuudesta ei voi tehdä. Koska paras tapa testata toimiiko suunniteltu tuote on testata sitä, pyrin muokkaamaan kuvia, jos toimeksiantaja toteaa niissä puutteita.

8.2 Jatkoideat

Jo opinnäytetyön alussa oli tiedossa, että ihonvärin määrää kuvissa lisätään. Totesin kuvitusprosessin loppuvaiheilla, miten tumma ääriviiva hukkuu helposti kuviin, joissa esiintyy enemmän tummia väripintoja. Jatkoideana kuviin voisi myös kokeilla myös eri sävyisiä ääriviivoja, jotka voisivat tuoda myös tummiin kuviin selvyyttä.

Toimeksiantajalle moninaisen ihmiskuvan näkymien kuvapankissa on tärkeää. Kehitysideana kuvapankille olisi mahdollistaa käyttäjien mahdollisuus muokata kuvia. Arasaacin (ARASAAC) verkkopalvelussa piktogrammien muokkaaminen, kuten kuvien hahmojen ihonvärin muuttaminen on tehty käyttäjälle mahdolliseksi. Tämän tyyppinen muokattavuus voisi antaa käyttäjälle mahdollisuuden muokata kuvasta esimerkiksi enemmän käyttäjän näköisen. Valitsemalla hahmolle piirteitä tai apuvälineitä, pystyttäisiin vaikuttamaan hahmon samaistuttavuuteen.

LÄHTEET

Painetut lähteet

- Arnkil, H. 2007. Värit havaintojen maailmassa. Taideteollisen korkeakoulun julkaisuja B 85. Helsinki : Taideteollinen korkeakoulu.
- Huuhtanen, K. 2012a. Lukijalle. Huuhtanen, K. (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki : Kehitysvammaliitto, oppimateriaalikeskus Opike.
- Huuhtanen, K. 2012b. Avusteinen kommunikointi. Teoksessa Huuhtanen, K. (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki : Kehitysvammaliitto, oppimateriaalikeskus Opike, 48-63.
- Kuoppala, H. Parkkinen, J. Sinkkonen, I. Vastamäki, R. 2006. Käytettävyyden psykologia. 3. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Laukka, M. 2002. Havainnoista selkokuvaan – kuvanlukemisen aakkosia. Teoksessa Virtanen, H. (toim.) Selko-opas. Tampere: Kehitysvammaliitto, 47-53.
- Leskelä, L. 2019. Selkokieli: Saavutettavan kielen opas. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Martinsen, H. Tetzchner, S. 1999. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: kehitysvammaliitto.
- Rihlana, S. 1997. Värioppi. Tampere: Rakennustieto Oy.
- Sainio, A. 1994. Selkokuvasta. Teoksessa Sainio, A. (toim.)

Selkoa selkokielestä. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy, 109-114.

Saunders, M. Lewis, P. Thornhill, A. 2015. Research methods for business students. Harlow: Pearson Education, Limited

Trygg, B. H. 2010, 3. painos. Graafinen kommunikointi: Esineet, kuvat ja symbolit puhetta tukevassa ja korvaavassa kommunikoinnissa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, Opike

Virtanen, H. 2012. Selkokielen käsikirja. 2. Uudistettu painos. Helsinki : Oppimateriaalikeskus Opike.

Ware, C. 2012. Information Visualization : Perception for Design. 3. painos. Interactive Technologies Ser. Waltham, MA: Elsevier Science & Technology

Sähköiset lähteet

- ARASAAC. Viitattu: 19.4.2021. Saatavissa: <https://arasaac.org/pictograms/search>
- Autismiliitto. Autismikirjo - mistä on kyse?. Viitattu 19.4.2021. Saatavissa: <https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo>
- Ihmisoikeudet.net. Mitä seksuaali- ja lisääntymisterveys ja -oikeudet ovat?. Viitattu 4.2.2021. Saatavissa: <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/seksuaalioikeudet/>
- Jalkanen, T. 2021. Re: Sete ke kuvitukset. Sähköpostiviesti. Vastaanottaja Myllylä, S. Lähetetty 5.4.2021.

Juusola, M. 2019. Selkokielen tarvearvio 2019. Selkokeskus. Viitattu: 3.2.2021 Saatavissa: <https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2019/02/Tarvearvio-2019.pdf>

Kekkonen, H. 2019. Miten Selkoseks selkokuvat eroavat muista, saatavilla olevista kuvakommunikaatiokuvista?. Viitattu: 3.2.2021 Saatavilla: <https://selkoseks.fi/miten-selkoseks-selkokuvat-eroavat-muista-kuvakommunikaatiokuvista/>

Kekkonen, H. 2020. KUVAT KOMMUNIKAATION TUKENA – Seksuaalisuus kuuluu meille kaikille. Viitattu: 4.2.2021. Saatavilla: <https://selkoseks.fi/kuvat-kommunikaation-tukena-seksuaalisuus-kuuluu-meille-kaikille/>

Kiuttu, P. 2020. Nyt on erikoinen aika juhlia. SelkoSanomat. Viitattu: 15.4.2021. Saatavissa: <https://selkosanomat.fi/paakirjoitus/nyt-on-erikoinen-aika-juhlia/>

Koskinen, E. Stevanovic, M. 2018. Sosiaalinen vuorovaikutus autismikirjon häiriössä - keskustelututkimuksen näkökulma. Duodecim. Viitattu: 18.4.2021. Saatavissa: <https://www.duodecimlehti.fi/duo14588#duo-comments-start>

Liinoja, V. 2021. Vastauksia kysymyksiisi. Sähköpostiviesti. Vastaanottaja Myllylä, S. Lähetetty 22.3.2021.

Papunet. 2020a. Kuvat kommunikoinnissa. Viitattu: 1.2.2020. Saatavissa: <https://papunet.net/tietoa/kuvat-kommunikoinnissa>

Papunet. 2020b. Materiaalia kommunikoinnin tukemiseen. Kuvapankki. Viitattu: 4.3.2021. Saatavissa: <https://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>

Papunet. 2020c. Mitä on puhevammaisuus? Viitattu: 25.3.2021. Saatavissa: <https://papunet.net/tietoa/mita-on-puhevammaisuus>

Rinnekoti. Johdanto aiheeseen ja käyttöohjeet. Kehitysvammaisten seksuaalikasvatus. Viitattu: 5.2.2021. Saatavissa: <https://evermade-hdl.s3.eu-central-1.amazonaws.com/wp-content/uploads/sites/4/2020/10/07124650/johdanto-aiheeseen-ja-kayttoohjeet.pdf>

Selkokeskus. 2020a. Määritelmä. Viitattu: 2.2.2021. Saatavissa: <https://selkokeskus.fi/selkokieli/maaritelma/>

Selkokeskus. 2020b. Selkokieli. Viitattu: 2.2.2021. Saatavissa: <https://selkokeskus.fi/selkokieli/>

Selkokeskus. 2020c. Selkokuva ja selkotaitto. Viitattu 15.4.2021. Saatavissa: <https://selkokeskus.fi/selkokieli/selkojulkaisun-ulkoasu/>

Selkokeskus. 2016. Kohderyhmät. Viitattu: 3.2.2021. Saatavissa: <https://selkokeskus.fi/selkokieli/kohderyhmat>

Selkokeskus. 2021. Selkokuva. Viitattu: 3.2.2021. Saatavissa: <https://selkokeskus.fi/selkokieli/selkojulkaisun-ulkoasu/selkokuva/>

SelkoSeks. Selkoseksin tarina. Viitattu: 4.2.2021. Saatavissa: <https://selkoseks.fi/tietoa-meista/>

Selkeästi seksistä (2016–2017). Rinnekoti. Viitattu: 5.2.2021. Saatavissa: <https://www.rinnekoti.fi/meista/tutkimus-ja-kehitys/kehittaminen/selkeasti-seksista-2016-2018/>

Seteke -projekti. Viitattu: 5.2.2021. Saatavissa: <http://www.seteke.fi/seksuaaliterveytta-kehitysvammaisille-projekti.html>

Selkokeskus. 2021. Selkokuva. Viitattu: 9.2.2021. Saatavissa: <https://selkokeskus.fi/selkokieli/selkojulkaisun-ulkoasu/selkokuva/>

Pinterest Engineering. 2020. Powering inclusive search & recommendations with our new visual skin tone model. Pinterest Engineering -blogi. 20.8.2020. Viitattu: 12.4.2021. Saatavissa: <https://medium.com/pinterest-engineering/powering-inclusive-search-recommendations-with-our-new-visual-skin-tone-model-1d3ba6eeffc7>

Virtanen, H. 2015. Selkokuva ja katsoja. Virtanen, H. (toim.) Selkeää ja saavutettavaa viestintää. Viisi artikkelia selkoilmasta. Espoo: Kehitysvammaliitto ry. 37-48.

Suulliset lähteet

Ahonen, J. 2021. Kuvittaja, SelkoSeks. Teams-haastattelu 9.3.2021.

Kekkonen, H. 2021. Toimitusjohtaja, SelkoSeks. Teams-haastattelu 3.3.2021.

Kuvalähteet

Kuva 1. Kiuttu, P. Selkosanomat. 2021. Tulivuori purkautui Islannissa. Viitattu: 10.4.2021 Saatavissa: <https://selkosanomat.fi/ulkomaat/tulivuori-purkautui-islannissa/>

Kuva 2. Rahkonen, P. Papunet-verkkopalvelu. 2016. Jaakko ja Jekku. Viitattu: 10.4.2021. Saatavissa: <https://papunet.net/sites/papunet.net/files/pelit/ladattavat-tarinat/jaakkojajekku.pdf>

Kuva 3. Papunet-verkkopalveluyksikkö. 2011. Saapasjalkakissa. Viitattu: 15.4.2021. Saatavissa: https://papunet.net/_pelit/_tarinat/kuvakirja/lue/Saapasjalkakissa

Kuva 4. Sclera NPO. Pregnant. Viitattu 15.4.2021. Saatavissa: <https://www.sclera.be/en/picto/detail/21684>

Kuva 5. ARASAAC. Pregnancy. Viitattu: 13.4.2021. Saatavissa: <https://arasaac.org/pictograms/en/11250/pregnancy>

Kuva 6. Paxtoncrafts Charitable Trust. Kuppikakku. Viitattu: 15.4.2021. Saatavissa: <https://kuvapankki.papunet.net/haku/kuppikakku>

Kuva 7. Selkokeskus. Esimerkkejä selkokuvista. Viitattu: 15.4.2021. Saatavissa: https://selkokeskus.fi/wordpress/wp-content/uploads/2016/09/Esimerkkej%C3%A4-selkokuvasta_2016-1.pdf

Kuva 8. Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto ry. 2019. Tule uimahalliin! Selkokielineen opas uimahallin asiakkaille. Viitattu: 16.4.2021. Saatavissa: https://www.suh.fi/files/2698/Tule_uimahalliin_Selkokielineen_opas_asiakkaille_paivitetty2019.pdf

Kuva 9. Kuurojen palvelusäätiö. Vierelläsi: Opas muistisairaalan omaisille selkokielellä. Viitattu: 15.4.2021. Saatavissa: <https://kpsaatio.fi/wp-content/uploads/2018/11/Vierellasi-opas.pdf>

Kuvat 10 ja 11. Alastalo, K. 2019. Hiihto ennen ja nyt. Viitattu: 16.4.2021. Saatavissa: https://ryhmarenki.fi/wp-content/uploads/2019/08/Hiihto-ennen-ja-nyt_kuvitettu.pdf

Kuva 12. Papunet-verkkopalvelu. 2018. Rasismi. Viitattu: 16.4.2021. Saatavissa: <https://papuri.papunet.net/lue/9136/a9c6d5f38eb6f3cd93d69d7eb025f8a4/#/>

Kuva 13. Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto ry. 2019. Tule uimahalliin! Selkokielineen opas uimahallin asiakkaille. Viitattu: 16.4.2021. Saatavissa: https://www.suh.fi/files/2698/Tule_uimahalliin_Selkokielineen_opas_asiakkaille_paivitetty2019.pdf

Kuva 14. ARASAAC. Maastopalo. Viitattu: 16.4.2021. Saatavissa: <https://kuvapankki.papunet.net/haku/mets%C3%A4palo>

Kuva 15. ARASAAC. Sammuttaa. Viitattu: 16.4.2021. Saatavissa: <https://kuvapankki.papunet.net/haku/sammuttaa>

Kuva 16. ARASAAC. Tulipalo. Viitattu: 16.4.2021. Saatavissa: <https://kuvapankki.papunet.net/haku/tuli>

Kuva 17. Varner, D. Sytytin. Viitattu: 16.4.2021. Saatavissa: <https://kuvapankki.papunet.net/haku/tuli>

Kuvat 18-22. Liinoja, V. Rinnekoti. Keho ja kehitys. Viitattu: 10.4.2021. Saatavissa: https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/sites/4/2019/08/09095441/Puheeksiottokortit_Keho-ja-kehitys.pdf

Kuva 23. Seteke-projekti. Raskauden ehkäisy. Viitattu 18.4.2021 Saatavissa: <http://www.seteke.fi/raskauden-ehkaisy.html>

Kuva 24. Seteke-projekti. Seksuaalinen monimuotoisuus. Viitattu: 18.4.2021. Saatavissa: <http://www.seteke.fi/seksuaalinen-monimuotoisuus.html>

Kuva 27. Ahonen, J. SelkoSeks. Monisuhde. Viitattu: 17.4.2021.

Kuva 28. Ahonen, J. SelkoSeks. Pelloissaan, kauhuissaan. Viitattu: 17.4.2021.

Kuva 32. Ahonen, J. SelkoSeks. Pyörätuolissa. Viitattu: 17.4.2021.

Kuva 35. Pinterest Engineering. Viitattu: 16.4.2021. Saatavissa: <https://medium.com/pinterest-engineering/>

[powering-inclusive-search-recommendations-with-our-new-visual-skin-tone-model-1d3ba6eeffc7](https://medium.com/pinterest-engineering/powering-inclusive-search-recommendations-with-our-new-visual-skin-tone-model-1d3ba6eeffc7)

Kuva 39. Ahonen, J. SelkoSeks. Vessa. Viitattu 17.4.2021.

Kuva 40. Ahonen, J. SelkoSeks. Vauva. Viitattu 17.4.2021.

